

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**FUTBOL SEYİRCİSİNİ SALDIRGANLIĞA İTEN
PSİKO-SOSYAL NEDENLER
(SAKARYA İL ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nedim KURTİÇ

Enstitü Ana bilim Dalı : Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Metin YAMAN

Mayıs - 2006

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**FUTBOL SEYİRCİSİNİ SALDIRGANLIĞA İTEN
PSİKO-SOSYAL NEDENLER
(SAKARYA İL ÖRNEĞİ)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nedim KURTİÇ

Enstitü Ana bilim Dalı : Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği

Bu tez 22/05/2006 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Remzi ALTUNIŞIK Yrd.Doç.Dr.Metin YAMAN Yrd.Doç.Dr.Gülten HERGÜNER

Jüri Başkanı

Jüri Üyesi

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Nedim KURTİÇ

22.05.2006

ÖNSÖZ

Futbolun dünya genelinde çok sevilen ve en çok taraftara sahip bir spor dalı olmayı sürdürmesi nedeniyle oyun kuralları, oyuncu davranışları, kulüp yönetim anlayışları sürekli olarak yeniliğe uğratarak bu sporun uluslar arası ve ulusal sosyo-ekonomik potansiyelinin daha da büyütülmesine çalışılmaktadır. Bu anlamda taraftar kavramının da önemi kendiliğinden ön plana çıkmaktadır. Futbol taraftarının tanımı yaparak bu kitleyi sosyolojik, ekonomik ve psikolojik yönleriyle araştıran bir çok çalışmanın yapıldığını biliyoruz. Sakarya ili futbol taraftarının yukarıda belirtilen yönlerini kapsayan “Futbol Taraftarını Saldırganlığa İten Psiko-Sosyal Nedenler” konulu araştırmanın bu konuda yapılacak araştırmalara katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada emeği geçen değerli tez danışmanın Yrd.Doç.Dr. Metin YAMAN’a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim. Ayrıca, çalışmamın her aşamasında bana büyük bir özveri, fedakarlık sabır gösteren oğlum Efe ve eşim Sevinç KURTİÇ’e, Arş.Gör. Kazım MERT ve Arş.Gör. Serdar GERİ’ye, anket çalışmalarındaki hoşgörülerinden dolayı tüm Sakaryaspor taraftarlarına şükranlarımı sunarım.

22 Mayıs 2006

Nedim KURTİÇ

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	iv
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1: GENEL BİLGİLER.....	4
1.1. Spor.....	4
1.1.1. Spor ve Toplum	5
1.1.2. Toplumsal Olay ve Spor.....	7
1.1.3. Toplumsal Grup ve Spor.....	8
1.1.4. Toplumsal ilişkiler ve Spor.....	9
1.2. Eğitim ve Spor İlişkisi.....	9
1.3. Kültür ve Spor İlişkisi.....	10
1.4. Kitle Spor Araçları ve Spor İlişkisi.....	11
1.5. Grup Kalabalık Taraftarlık ve Özdeşleşme.....	12
1.5.1. Grup Kavramı.....	12
1.5.2. Kalabalık Kavramı.....	13
1.5.3. Taraftarlık Kavramı.....	13
1.5.4. Sporda Özdeşleşme Kavramı	14
1.6. Seyirci Tipleri	16
1.6.1. Fanatik.....	17
1.6.2. Doyumsuzlar.....	18
1.6.3. Sabırsızlar	18
1.6.4. Mekancılar.....	18
1.7. Futbol Seyircisi	18
1.8. Saldırganlık.....	20
1.8.1. Saldırganlık Çeşitleri	21
1.8.2. Saldırganlığın Kaynağı.....	22
1.8.3. Saldırganlık Kuramları.....	23
1.8.3.1. İçgüdü Kuramı	23
1.8.3.2. Biyolojik Kuram	23

1.8.3.3.Engelleme Saldırganlık Kuramı	24
1.8.3.4. İpucu-Uyarılmışlık Kuramı.....	24
1.8.3.5. Sosyal Öğrenme Kuramı	25
1.9. Futbol Seyircisinde Saldırganlık.....	25
1.10. Futbol Seyircilerin Saldırgan Olmasına Etki Eden Nedenler.....	26
1.10.1. Yaş	26
1.10.2. Cinsiyet.....	27
1.10.3. Çevre.....	27
1.10.4. Aile	28
1.10.5. Kültür.....	28
1.10.6. Eğitim.....	29
1.10.7. Ekonomi	30
1.10.8. Sosyal Tabaka.....	30
1.10.9. Medyanın Etkisi.....	31
1.10.10. Hakemler.....	31
1.10.11. Amigolar.....	32
1.10.12. Antrenörler.....	32
1.10.13. Kulüp Yöneticileri.....	33
1.10.14. Polis.....	33
1.11. Türkiye’de Futbol Olaylarındaki Seyirci Saldırganlığına Örnek Olaylar....	34
1.12. Dünyada ve Türkiye de Şiddeti Önleyici Tedbirler	38
1.13.Alanla İlgili Yapılan Çalışmalar.....	42
BÖLÜM 2: MATERYAL VE YÖNTEM.....	44
2.1. Araştırmanın Amacı.....	44
2.2. Araştırmanın Önemi.....	44
2.3. Problem Cümlesi.....	44
2.4. Alt Problemler.....	44
2.5. Sayıtlar.....	45
2.6. Sınırlılıklar.....	45
2.7. Araştırmanın Modeli.....	45
2.8. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	45

2.9. Ölçme Arcının Geliştirilmesi.....	46
2.10. Verilerin Toplanması.....	46
2.11. Verilerin İstatistiksel Analizi.....	46
BÖLÜM 3 : BULGULAR	47
3.1. Demografik Bulgular.....	47
3.2. Futbol Seyircilerinin Futbol İle İlgilenme Boyutları.....	49
3.3. Futbol Seyircilerinin Saldırganlık Boyutu.....	55
SONUÇ	62
ÖNERİLER.....	64
KAYNAKLAR.....	68
EKLER.....	72
ÖZGEÇMİŞ.....	77

TABLÖLAR

Tablo 1 : Araştırmaya Katılan Kişilerin Yaş Dağılımlarına İlişkin Bulgular...	47
Tablo 2 : Araştırmaya Katılan Kişilerin Doğum Yerine İlişkin Bulgular.....	47
Tablo 3 : Araştırmaya Katılan Kişilerin İkamet Durumlarına İlişkin Bulgular	47
Tablo 4 : Araştırmaya Katılan Kişilerin Öğrenim Durumlarına İlişkin Bulgular.....	48
Tablo 5 : Araştırmaya Katılan Kişilerin Medeni Durumlarına İlişkin Bulgular.....	48
Tablo 6 : Araştırmaya Katılan Kişilerin Meslek Durumlarına İlişkin Bulgular.....	48
Tablo 7 : Araştırmaya Katılan Kişilerin Aylık Gelirlerine İlişkin Bulgular.....	49
Tablo 8 : Futbol Maçlarını Stadyumda İzleme Durumlarına İlişkin Bulgular.	49
Tablo 9 : Araştırmaya Katılan Kişilerin Futbol Haricinde Spor Karşılaşmalarını İzleme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	50
Tablo 10: Araştırmaya Katılan Kişilerin Sadece Tuttuğu Takımın Maçlarına Gidip Gitmeme Durumları.....	50
Tablo 11: Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlara Stres Atmak İçin Gidip Gitmeme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	50
Tablo 12: Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlara Boş Zamanlarını Değerlendirmek İçin Gidip Gitmeme Durumlarına İlişkin Bulgular	51
Tablo 13: Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlara Futbolu Çok Sevdiği İçin Gidip Gitmeme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	51
Tablo 14: Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlara Arkadaşlık Kurmak İçin Gidip Gitmeme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	51
Tablo 15: Araştırmaya Katılan Kişilere Göre Hakem Kimdir Sorusunu Cevaplanma Durumuna İlişkin Bulgular.....	52
Tablo 16: Araştırmaya Katılan Kişilerin Hakem Kararlarına Tepki Verme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	52
Tablo 17: Araştırmaya Katılan Başlarında Adli Bir Olay Geçip Geçmeme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	52

Tablo 18: Araştırmaya Katılan Kişilerin Varsa Adli Olaylara Karışma Durumlarına İlişkin Bulgular.....	53
Tablo 19: Araştırmaya Katılan Kişilerin Varsa Adli Olaylara Karışması Sonucu Ortaya Çıkan Durumlarına İlişkin Bulgular.....	53
Tablo 20: Spor Basın Yayınını Takip Etme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	54
Tablo 21: Araştırmaya Katılan Kişilerin Spor Basın Yayınından Etkileme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	54
Tablo 22: Kulüp Başkanları Veya Yöneticilerin Açıklamalarından Etkilenip Etkilenmeme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	54
Tablo 23: Araştırmaya Katılan Kişilerin Karşı Takımın Taraftarı Yanlışlıkla Sizin Tarafınızda Bulduğunda Tepki Verme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	55
Tablo 24: Araştırmaya Katılan Kişilerin Takımı Yenildiğinde Sinirlenip Acısını Çevresindekilerden Çıkartma Durumlarına İlişkin Bulgular	55
Tablo 25: Araştırmaya Katılan Kişilerin Takımı Yenildiğinde Sinirlenip Acısını Çevresindekilerden Çıkartma Durumlarına İlişkin Bulgular	55
Tablo 26: Araştırmaya Katılan Kişilerin Karşı Takım Taraftarları Oyuncularınıza Kürettiğinde Onlarla Kavga Etme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	56
Tablo 27: Araştırmaya Katılan Kişilerin Karşı Takım Oyuncularını Düşman Olarak Görme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	56
Tablo 28: Araştırmaya Katılan Kişilerin Tuttuğu Takım Maçı Mağlup Bitirmesini Normal Karşılama Durumlarına İlişkin Bulgular.....	57
Tablo 29: Araştırmaya Katılan Kişilerin Maç Esnasında Veya Sonrasında Kavga Olaylarına Katılma Durumlarına İlişkin Bulgular.....	57
Tablo 30: Araştırmaya Katılan Kişilerin Tezahürlere Katılınca Rahatlama Durumlarına İlişkin Bulgular.....	57
Tablo 31: Araştırmaya Katılan Kişilerin Tezahürlere Karşı Olma Durumlarına İlişkin Bulgular.....	58
Tablo 32: Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlarda Olumlu Veya Olumsuz Bir Durumda Küfür Ederek Rahatlama Durumlarına İlişkin Bulgular.....	58

Tablo 33: Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlarda Sporculara Veya Hakemlere Yapılan Küfürleri Değerlendirme Durumlarına İlişkin Bulgular.....	58
Tablo 34: Araştırmaya Katılan Kişilerin Karşı Takımın Taraftarını Nasıl Gördüklerine İlişkin Bulgular.....	59
Tablo 35: Araştırmaya Katılan Kişilerin Yanlışlıkla Karşı Takımın Taraftarı Arasında Olsa Nasıl Davranacakları İle İlgili Durumlarına İlişkin Bulgular.....	59
Tablo 36: Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçtaki Olaylar Sırasında Polisin Davranışlarını Nasıl Gördüklerine İlişkin Durumlarına İlişkin Bulgular.....	60
Tablo 37: Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlarda Taraftarların Tartışma Ve Olay Çıkarmalarını Doğru Bulma Durumlarına İlişkin Bulgular.....	60
Tablo 38: Araştırmaya Katılan Kişilerin Maç Sırasında En Çok Tahrik Eden Durumlara İlişkin Bulgular.....	60
Tablo 39: Temel ve Alt Problemlerine İlişkin Veriler.....	62

Tezin Başlığı: “Futbol Taraftarını Saldırganlığa İten Psiko-Sosyal Nedenler”

Tezin Yazarı: Nedim KURTİÇ

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Metin YAMAN

Kabul Tarihi: 22 Mayıs 2006

Sayfa Sayısı: viii (Ön Kısım) + 77 (Tez)

Anabilimdalı: Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği

İletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelere paralel olarak futbol dünyada milyarlarca insan tarafından canlı yayınlarla izlenerek kendisine duyulan ilgi ve sevgiyi arttırma olanağını bulmuştur.Futbola duyulan bu sevgi ve ilginin sonucu olarak ülkeler ve kulüpler futbol eğitimine ve alt yapılarına daha çok önem verip ulusal ve uluslar arası futbol organizasyonları ile çok daha fazla sayıda insanı futbolun içine çekmeye çalışmaktadırlar.

Spor içinde varolan fiziksel ve estetik değerler üstün yeteneklere sahip oyuncu ve takımlar tarafından sergilenip iletişim araçları tarafından canlı yayınlarla milyarlarca seyirciye ulaştırıldıkça futbola duyulan ilgi de doğal olarak artmış ve taraftarlık kavramı da buna bağlı olarak gelişmiştir.Futbol sevgisi ve heyecanının artmasına paralel olarak taraftar arasındaki taşkınlıklar ve şiddet olayları da artarak endişe verici boyutlara ulaşmıştır.

Taraftarların giderek artan saldırganlık eğilimleri ve davranışları şiddeti önlemeye yönelik araştırmaları gündeme getirerek şiddeti önlemeye yönelik yasal tedbirler arttırılmaya başlanmıştır.Bu çalışma Türkiye deki taraftarı şiddet ve saldırganlığa yönelten sosyal etkenler göz önüne alınarak hazırlanmıştır.

Bulgular, frekans dağılımları ve Chi-Square (Ki-Kare) SPSS (Statistical Package for Social Science) 10.0 programı ile tablolar hâline getirilerek yorumlamaya gidilmiştir.

Araştırma bulguları, seyircilerin eğitim seviyelerinin ve ekonomik düzeylerinin yükseltilmesinin, şiddete yönelik eylemlerin engellenmesinde olumlu sonuçlar sağlayabileceği şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Saldırganlık, Futbol Seyircisinde Saldırganlık

Title of the Thesis: Psycho-social Factors Leading to Violence Among Football Supporters.

Author: Nedim KURTIÇ **Supervisor:** Assoc. Prof. Metin YAMAN

Date: 22 Mayıs 2006 **Nu.of pages :** viii (Pretex) + 77 (Main Body)

Department: Physical education

Football industry had found the opportunity to increase the interest and affection towards itself with the developments in communication technology by being watched via live tv broadcasting by billions of audience.

The great affection and interest towards football lead countries and sport clubs to try to find ways to obtain more supporters and tend to give more importance on football training and invesment.

The concept to be a supporter changes while the strong teams and skilled players exhibit the social aesthetic technical values that football already contains.

The increase in excitement and affection to football may lead synchronically to the increase of agression and violence among supporters

The tendency of supporters towards agression lead to increase legal precaution aiming to prevent their tendency towards violence and agression.

This study was prepared by taking social factors into consideration which divert supporters to violence and agression in Turkey.

The data collected were analyzed via in test by using SPSS (Statistical Package for Social Science) 10.0 programme formed.

Findings suggest that those is a tendency to decrease an activities containing violence as the education level and income levels of the fun increares.

Keywords: Sport, The Violence, Football Supporter's Violence

GİRİŞ

İnsanların ilgili oldukları bir alanda fiziksel, zihinsel ve duygusal kapasitelerini kullanarak yaptıkları eğitici, öğretici, yarıştıran ve eğlendiren faaliyetlere genel olarak spor diyoruz.

Dünyanın herhangi bir noktasındaki bir spor müsabakasının iletişim araçları sayesinde farklı ülkelerdeki milyarı aşan kitlelere anında ulaştırılması farklı kültürlere ve anlayışlara sahip toplumlar arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik alışverişi de arttırmaktadır.

Yıllık, 400 milyar doları aşan ekonomik yapısı ile futbol, en çok ilgi duyulan ve peşinden sürüklenen bir spor dalı olmuştur. Dünya genelinde 3 milyarı aşan futbol seyircisinin bu spor dalına fiziksel, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik olarak etkilendiğini görüyoruz.

Bu ilginin büyütülerek futbolun cazibesinin daha da artırılması için farklı alanlarda yenilikler geliştirmeye ve disiplinler oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Bir yandan son teknoloji yenilikleri kullanılarak inşa edilen stadyumlarda futbol seyircisine zengin ve eğlendirici çeşitli olanaklar sağlanırken, spor malzemelerinin modern, kalite ve çeşitliliği artırılarak futbol ekonomisi büyütülmeye çalışılmaktadır.

Futbol kulüpleri geniş kitlelerin farklı duygularını doyuran ve temsil eden sosyal birer kurum niteliğine bürünürken taraftar sayılarını arttırmanın ve böylece çok daha geniş kitlelere ulaşabilmenin gayretiyle profesyonel bir anlayışla yönetilmeye başlamışlardır.

Kulüpler yönetim, sporcu tesis ve pazarlama alanında gelişip güçlenerek profesyonelleşirken aynı zamanda da taraftarlarının sosyolojik değerlerini temsil eden kurumlar olarak kabul edilmektedir. Kulüpler milyonlara ulaşan taraftarlarını arttırdıkları cazibe ve güçleri sayesinde mutlu etmeye çalışırken diğer yandan oyun ve müsabaka kuralları ve güvenlik anlayışı da günün şartlarına göre değişime uğratarak belli bir disiplin içine alınmaya çalışılmaktadır.

Farklı kriterlerin bir arada yaşandığı spor ortamlarında beklentiler dışında olumsuz ve istenmeyen şiddet olaylarının yaşandığını da görmekteyiz. Spor müsabakaları öncesi,

sırası ve sonrasında karşılaşılan olaylar dünya spor kamuoyunun kaygıyla karşıladığı boyutlara ulaşmaktadır. Yaşanan şiddet olaylarının önlenmesi ve en aza indirilebilmesi için farklı önlemlerle şiddetin azaltılmasına çalışılmaktadır.

Stadyumlara giriş çıkışların rahatlatılması, ulaşımın ve güvenliği arttıran önlemlerin artırılması, tribünlerin kamera sistemi ile kontrolü, özel güvenlik kurumlarının desteği ile uygulamaya konulan şiddeti önlemeye yönelik yasalar saldırganlığı bütünüyle engellemeye yetmemektedir. Farklı nedenlerden kaynaklanan sporda şiddetin ve saldırganlığın engellenmesinin tek yolu olarak güvenlik önlemlerinin artırılması yeterli görülmemelidir.

Futbol seyircisini çok farklı yönlerden etkileyen medya, hakem kararları, rakip taraftar ve yöneticilerin tutum ve beyanları, seyircinin sosyo-ekonomik yapısı, psikolojik davranış bozuklukları onu saldırganlığa ve şiddete sürükleyebilir. Bu etkenlerin ayrı ayrı analizlerinin yapılarak sosyal, kültürel, ekonomik yapı farklılıklarının yol açtığı davranış biçimlerini ortaya konması gerekir. Zaman zaman sporun genel anlamı ve çerçevesi dışına çıkan şiddet olayları ve saldırganlık nedeni ile spor kavramı zarar görmektedir.

Çalışmamızın konusu; futbol seyircisini saldırganlık durumlarına iten edenlerin araştırılmasıdır.

Çalışmamızın amacı; özellikle fazla sayıda seyirci kitlesinin katılımıyla gerçekleşen futbol müsabakalarında şiddet ve saldırganlığın önlenmesi yönetici, antrenör, sporcu, medya mensubu, taraftar derneklerine kadar futbolla ilgili her kesimin bilinçlenmesini ve ortak bir spor anlayışının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmamızın önemi; saldırgan taraftar profilinin psiko-sosyal ve ekonomik analizlerini yapılması şiddet olaylarının önlenmesine yönelik katkılara bulunabilir. Kişilerin sahip oldukları psikolojik yapılarıyla hangi şartlar altında hangi anlamda ve ne tür bir saldırganlık gösterdiğinin araştırılması ve en azından şiddetin yayılmasını önleyecek ve istenmeyen üzücü olayların gerçekleşmesini en alt seviyeye indirecektir.

Çalışmamızın yöntemi; araştırma, tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, konunun spordaki, futboldaki yeri ve önemini ortaya koymak amacıyla, bu konudaki yerli ve yabancı kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış ve konu, imkânlar dâhilinde

incelemeye alınmıştır. Ayrıca konuyu daha belirgin bir şekilde ortaya koymak için futbol seyircilerine yönelik bir anket uygulaması yapılmış, bu uygulama sonucunda elde edilen bulgular yorumlanarak sonuca gidilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın sınırlıkları; bu araştırma 2005-2006 sezonunda Sakaryaspor-Karşıyakaspor maçını seyretmeye gelen taraftarlar ile sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM 1: GENEL BİLGİLER

1.1. Spor

Spor sözcüğü Latince olup OF: Delport ve ME Disport sözcüklerinin kısaltılmış şeklidir. Oyun, oyalama, işten uzaklaşma anlamlarını taşımaktadır. Ancak bu anlam ile yetinmek istemeyen spor düşünürleri, daha çok sporun amacını ya da bazı özelliklerini ön planda tutan çeşitli tanımlar yapmışlardır. Kısaca bu tanımlardan bahsederek;

Spor, sözcüğünün kökeni, Latince den gelmektedir (desportare ve isportus=eğlenmek, hoşça vakit geçirmek, geçinmek, oyalanmak). XI. Yy da fransızcadan ingilizceye geçmiştir. İngilizcede (Sport=eğlendirme, zaman öldürme, oyalanma, hobi) biçiminde yer etmiştir (Voigt,1998:86).

Spor; tek başına, toplu veya takım halinde yapılan, kendine özgü kuralları, teknikleri olan, bedensel ve zihinsel yetilerin gelişimini sağlayan, eğitici, eğlendirici uğraşı, vücudun gücünü arttırmak için yapılan çalışma (Savaş, 1997: 304).

Spor; oyun ile yarışmanın birleştiği, ağır kas çalışmasının gerektiği, mücadele ederek kazananların ödüllendirildiği ve yetenekli olanların yaptığı sürekli bir uğraştır” (Kılıcıgil, 1998: 6).

Spor; belirli ölçüde fiziksel güç ve beceri gerektiren yarışmalı ve eğlenceli etkinliklerdir (Ana Britannica, 1986: 613).

Spor; fiziksel kondisyonu iyileştirmeye amaçlayan, oyun, yarışma ve mücadele anlayışı ile yapılan fiziksel etkinliklerdir (Büyük Larousse, 1986: 10762).

Spor, tüm insanlar içindir. Sporla her insan özgün yaşamasını yeniden bulur, bu sırada bütün insanlarla bütünleştiği bir etkinliğe ve denemeye girer (Erdemli, 1996: 66).

Spor bir yandan modern yaşamın hazırladığı teknolojik kolaylıklar nedeniyle ortaya çıkan hareketsiz ve monoton yaşama karşı bir alternatif, sağlıklı kalabilmenin bir yolu, bir yandan inanılmaz rekorlara ulaşabilmek için sağlığı tehdit eden bir faaliyet, bir yandan büyük karlar sağlayan görkemli organizasyonlar için uygun ortam diğer yandan sıcak savaşların çok riskli olduğu dünyamızda ulusal prestij sağlama yolu olarak kullanılmaktadır (Öztürk, 1998: 1).

Spor, bireysel spor ve takım sporu olarak ikiye ayrılır. Bireysel spor; tek başına yapılabilen veya genel olarak yarışmacıları tek tek karşı karşıya getiren sporlardır. (ferdi sporlar) Dağcılık, mağaracılık bireysel sporlara örnektir. Takım sporu ise; takım oluşturularak yapılan sporların genel adıdır. Futbol, basketbol, voleybol takım sporlarına örnektir.

1.1.1. Spor ve Toplum

İnsanların yaşamında, önce doğal günlük yaşamın bir parçası olarak yakalama, atlama, kaçma, avlanma vb. faaliyetler şeklinde yer alan spor, daha sonra boş zamanları değerlendirme aracı olarak eğlence ve oyun, günümüzde ise bir meslek olarak yer almaktadır.

Genel toplum bilim içeriğinde incelenen sosyal davranış ve sosyal etkileşimlerin sayısı ve karmaşıklığı artarken, sporun da sosyal bilim içerisinde özel bir alan olarak ele alınıp değerlendirilme zorunluluğu doğmuştur. Çünkü spor giderek daha çok kişi tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak ilgi görmeye başlamış daha organize hale gelmiş ve uluslar arası bir saygınlık prestij gösterisi konumunu alarak uluslar arası sevince ya da yasa sürüklemeye başlamıştır. Ancak spor toplum bilimi spora sadece bir yarışma ve fiziksel üstünlük olarak değil, önemli ve sürekli bir sosyal olgu olarak yaklaşarak sporun sosyal karakteristiklerini açıklamaya çalışır (Öztürk, 1998: 5).

Spor, bireyin dinamik sosyal çevrelere katılımını sağlayan bir sosyal etkinlik olmasından dolayı kişinin sosyalleşmesinde önemli bir role sahiptir.

Çünkü spor, çoğunlukla kolektif bir etkinlik olduğundan, sporla ilgilenen birey, değişik insan gruplarıyla teması geçer arkadaş ve dost çevresini genişletir. Spor bireyin kendi dar dünyasından kurtularak başka kişilerden, inançlardan, düşüncelerden insanlarla karşılaşmasını, onlarla diyalog içinde bulunmasını, onlardan etkilenmesini ve onları etkilemesini sağlamaktadır. Bu yönüyle sporun dostluğu pekiştirdiği ve toplumsal kaynaşmaya destek sağladığı söylenebilir (Çaha,1999:116).

Spor, modern toplumun en yaygın sosyal etkinliklerinin başında gelmektedir. Spor, sanat, edebiyat, kültür, kısaca entelektüel uğraşlarla kıyaslanamayacak kadar yaygın bir

etkinlik alanına sahiptir. Spor her şeyden önce bireyi rahatlatıcı bir özellik göstermektedir. Toplumsal yaşamın en küçük organizması olan birey; toplumsal gerginlik, stres, sıkıntı ve gerilimleri ruhunda hissetmektedir. Toplumun bireye yüklediği negatif enerjinin boşalmasına, böylece bireyin ruhsal rahatlığa kavuşmasına katkıda bulunmaktadır (Erkal,1992:98). Spor kendi geçmişi ile toplum geçmişi arasında sıkı bir bağ oluşturur. Bu kuvvetli ilgi, sporun toplumsal süreçler yolu ile şekillenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle spor, otonom olarak kendiliğinden oluşmaz. Özellikle toplumdaki ilişkiler yoluyla ortaya çıkarak, değişir ve yeniden biçim kazanır.

Tüm ülkelerde spor yapmaya ve izlemeye duyulan ilginin artması, sosyal hayatın ayırt edici özelliklerindedir. Toplumların ilerlemesi, gelişmesi, onu oluşturan bireylerin tüm yönleriyle sağlık, mutluluk ve refah seviyesine ulaşmalarıyla mümkün olabilir. Bireyin refahı ise, bir bakıma onun beden ve ruh sağlığının tam ve devamlı olmasına bağlıdır. İnsanın istenilen düzeyde bir varlık haline getirilebilmesinde spor etkinliklerinin rolü büyüktür (Yetim,2000:125).

Fişek, sporu şöyle tanımlamıştır: Spor, yapan (sporcu) açısından kazanmaya dönük teknik ve fizik bir çaba; izleyen (seyirci) açısından yarışmaya dayalı estetik bir süreç; toplum içinde de yerine göre o toplumun çelişki ve özelliklerini olduğu gibi yansıtan bir ayna, yerine göre onu yönlendirebilen etkili bir amaç, ama son tahlilde, önemli bir toplumsal kurumdur (Fişek, 1980: 34).

Bu tanım sporun diğer yönlerini de göz ardı etmeksizin, toplumsal açıdan ele alarak yapılmış en gerçekçi tanımdır. Çünkü spor kendine özgü toplumsal kuralları, değerleri, etkileşim sembelleri ve süreçleriyle canlı bir toplumsal yapıdır.

Günümüz endüstri toplumlarında, toplumsal işbölümü ve uzmanlaşmanın gelişim düzeyine uyarak, sporun da sayıları ve çeşitleri artmıştır. Hatta spor kendi başına çok büyük ve karmaşık bir endüstri oluşturmaktadır. Artık spor çok sayıda tüketicisi olan bir ürün olarak kabul edilmektedir. Stadyumlarda izleyicileri, TV, gazete ve dergilerde okuyucuları sayılarının fazlalığı nedeniyle bir çok fazla ürünün tanıtımı için spor alanları tercih edilmektedir. Spor giyim, özellikle gençlerde normal günlük giyim yerini almıştır. Eğitim kurumları, sporu eğitimde etkili bir araç olarak benimsemişlerdir.

Politikacılar halkta olumlu imaj yaratabilmek için spor organizasyonlarında ve ödül merasimlerinde görünmeye özen gösterir olmuşlardır.

“Herkes için spor” ve “Yaşam Boyu Spor” sloganları tüm dünya ülkelerinde benimsenmiş ve yaygın olarak uygulanmaya başlamıştır. Spor - Toplum ilişkisini ve sporun toplum için değişik açılardan önemini vurgulayan bazı örnekler;

Atatürk: “Başarılı olmak için her türlü yardımdan çok bütün milletçe sporun esasını, değerini anlamak ve ona kalpten sevgi göstermek, onu vatani vazife saymak lazımdır” (İnan, 1971: 53).

Antonio Salazar: “Portekizi kırk yıl süreyle 3 F, fiesta(şölen), fadima(örgütlü din), ve futbol ile yönettim ” (Fişek, 1980:30).

Baron Pierre de Coubertin: “Sporun gerçek ödevi genç insanları savaşa hazırlamaktır (Fişek, 1980: 29).

Spiro Agnew: “Spor toplumumuzu bir arada tutan tutkaldır” (Fişek, 1980: 30).

Atatürk: “Dünyada spor hayatı, spor gayesi çok önemlidir. Bu kadar önemli olan spor hayatı, bizim için daha da önemlidir. Çünkü ırk meselesidir. Irkın düzelmesi ve gelişmesi meselesidir” (İnan, 1971: 53).

Görüldüğü gibi spor her ülkede ve her dönemde önemli bir yere sahip olmuştur. Ve her toplumun yapısına göre farklı olarak biçimlenmiştir.

1.1.2. Toplumsal Olay ve Spor

Toplum içinde meydana gelmiş olup, duyulan ve görülen, başlangıç ve bitiş noktaları belirli olan her şey toplumsal olaydır. Toplumsal yaşam içinde nitelikleri birbirinden farklı pek çok olayın ortak özelliği toplumsal olmalarıdır.

Toplumsal olgu ise başlayış ve bitiş süresi ile yeri kesin olarak belirlenemeyen, süreç içinde ortaya çıkan bir gelişmedir. Günümüzde sporun gittikçe yaygınlaşması ve değişik alanlarda çalışan insanların ilgi duyduğu bir uğraş haline dönüşmesi, sporun gerçekten önemli bir olgu olduğunu göstermektedir. Çok çeşitli ve değişik aktiviteler spor olarak gazete ve televizyonlarda yer almaktadır. Bu aktiviteleri ana spor formundan çevresel

formlara doğru sıralayabiliriz. İlk olarak, yarışmaya dayalı dünyaca kabul edilmiş olanlar (basketbol, futbol,tenis vb.), ikinci olarak herkes tarafından değil ama çoğunlukla spor olarak kabul edilenler (paraşüt,sörf vb.) son olarak bazılarının göre spor bazılarının göre ise geniş kapsamlı eğlence türü aktiviteler (gösteri güreşleri, vücut geliştirme vb.) bunların her biri başlangıcı, bitişi ve yerleri belli olması ve birden fazla kişiyi ilgilendirmesi nedeniyle sosyal birer olaydır. Ancak sporun kendisi bir sosyal olgudur (Öztürk, 1998: 13-14).

1.1.3. Toplumsal Grup ve Spor

Grup sosyolojinin temel kavramlarından biridir. Çünkü toplumsal yaşamın temelinde sosyal gruplar yer alır. “İnsanlar doğduğu andan itibaren önce aile olmak üzere giderek eğitim, meslek ve diğer alanlardaki değişik sosyal gruplar içinde yer alırlar. Toplum içindeki grupların bileşimi de bir bütün olarak toplumu meydana getirir (Öztürk, 1998: 16).

Grup; kendilerini aynı grubun üyeleri olarak algılayan, dolayısıyla grup içerisinde diğerleriyle aynı psikolojik anlamı ve önemi paylaşan, bu grup üyeliğinin özellik ve değerleri hakkında sosyal bir anlaşmayı bir ölçüde sağlayan bireyler topluluğuna denir (Arkonaç,1993.,Tiryaki.,1996:12).

Grup olgusu, futbol takımı içerisinde, seyirciler arasında ve günlük hayatta, insanların birbirleriyle ilişkilerinde etkili şekilde rol oynayan önemli bir olgudur. Günlük hayatta bir futbol takımı taraftarlarının davranışlarına bakıldığında, bu kişilerin bir birlik içerisinde beraberce hareket ettikleri görülür. Bu kişiler artık birey olarak Ahmet veya Mehmet olmaktan çıkarlar ve kendilerini beraberlik hissettikleri grup içerisinde algılayıp birbirlerine benzer davranışlar gösterirler. Grup içindeki kişiler bu davranışları sergilerken diğer üyeler ile ortak bir anlaşma sonucu belirlenen ve üyeler arası ortak davranışı ve tutumlar arası birliği sağlayan birtakım normlara (kurallara) bağlı kalırlar. Bu normlar, grup içerisinde üyelerin davranışlarını düzenler ve kontrol ederler (Aakonaç., 1993:38).

İnsan fizyolojik ve zihinsel açıdan geliştikçe gereksinimleri artar. Buna bağlı olarak daha çok sayıda ve çeşitte grubun üyesi olmaya başlar ve kendi sorunlarına çözüm bularak üstünlük sağlayan gruplarıyla giderek özdeşleşir (Öztürk, 1998:22).

1.1.4. Toplumsal İlişkiler ve Spor

Toplumsal yaşam sosyal ilişkilerden oluşur. İnsanlar birlikte oluşlarının kaçınılmaz sonucu olarak karşılıklı bir takım ilişkilerde bulunurlar. Bu ilişkiler çok çeşitli ve karmaşıktır. Kısaca toplumsal ilişki kişiler veya gruplar arasındaki etkilenişimdir. Toplumsal ilişkiler niteliklerine göre insanları birleştirici veya ayırıcı özellikler gösterebilirler. Özel olabilir ve ya özel olmayabilirler. Ekonomik veya siyasi olabilirler. Dostça veya düşmanca olabilirler. Hem fiziksel hem zihinsel boyutlara sahiptirler. İnsanlar olgunlaştıkça giderek toplumsal ilişkilerin önemini anlar ve toplumsal ilişkiler geliştikçe toplumu bir arada tutan bağlar da gelişir (Fichter, 1994: 97).

Toplumsal ilişkiler toplumda hem yazılı hem de örf, adet gibi yazısız hukuka göre gerçekleşir. Toplumdaki bazı kurumlar ise sosyal ilişkilerin gelişip güçlenmesini kolaylaştırır. Dil, eğitim, din gibi sporda bu kurumlardan biridir. Spor özellikle barışçı olma niteliği ve uluslar arası değişmeyen kuralları nedeniyle, aynı toplumdaki insanlar ve gruplar arası sosyal ilişkiler yanında diğer toplumlardaki insanlar ve gruplarla kurulan sosyal ilişkilerin gelişip güçlendirilmesinde de olumlu etkiye sahiptir.

1.2. Eğitim ve Spor İlişkisi

Eğitim sporun en önemli boyutlarından birisidir. Spor bu boyutuyla ele alındığında iki şekilde değerlendirilmesi gerekir. Spor için eğitim ve eğitim için spor. Spor için eğitimde spor amaçtır ve sporun en üst düzeyde gerçekleştirilebilmesi için eğitimden yararlanır. Sporcu eğitimi, antrenör eğitimi, seyirci eğitimi, hakem ve spor yöneticilerinin eğitimi söz konusudur. Bu anlamda eğitim sporun hizmetindedir ve sporun teknik, estetik ve performans düzeyini yükseltmek için vazgeçilmez bir yoldur. Antrenman bilimi ve spor fizyolojisi, spor psikolojisi, spor yönetimi ve işletmesi, spor pedagojisi gibi pek çok bilim dalı spor için eğitimde önemli yer tutar. Eğitim için sporda ise spor, eğitimin hedeflerine ulaşması için kullanılan araçlardan sadece bir tanesi ama beklide en eğlencelisi ve kullanıldığında en etkilisidir (Öztürk, 1998: 34).

Eğitim bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.

Genel anlamda eğitimin dört amacı vardır. Bireyi kültürlemek, toplumsallaştırmak üretken olmasını sağlamak ve bireyselleştirmek. Bireyselleştirmede, bireylerin gizil güçlerinin ortaya çıkartılması ve istenen doğrultuda değiştirilmesi söz konusudur. Bu değişim bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarda oluşturulabilir. Eğitimle aktarılan kültürel değerler; müzik, resim, yontu, folklor,bilim,spor vb olarak ele alınabilir (Başaran, 1978: 2).

Spor ortamı içinde birey kendi yeteneklerini tanımayı, eşit koşullarda yarışmayı, yenilgiyi kabullenerek başkalarını takdir etmeyi, doğayla ve zamanla yarışarak zamanını ve emeğini en uygun şekilde kullanmayı öğrenir. Bu anlamda spor insanın çok yönlü olarak hayata hazırlamayı amaçlayan çağdaş eğitim sisteminin önemli bir aracıdır.

1.3. Kültür ve Spor İlişkisi

Farklı toplumların insanların yaşam biçimlerinde ve değerlerinde farklılıklar bulunmaktadır. “İnsanlar içinde doğdukları toplumların bu özelliklerini sosyalleşme süreci içerisinde öğrenerek kuşaktan kuşağa geçmesini sağlarlar. Sporun insanların yaşamı içindeki yeri, önemi ve uygulamaları da toplumların yaşam biçimindeki farklılıklara bağlı olarak değişiklik gösterir (Öztürk, 1998: 84).

Bir toplumun yaşama tarzı olarak nitelendirilen ve bilgi, inanç, gelenek, örf, adet, sanat, ahlak, araç-gereç teknik gibi maddi ve maddi olmayan unsurlardan oluşan karmaşık bütüne kültür denir.

Sporun popüler kültür ürünü olarak alındığı ve bu ürünün, kitlelerin onayı alınarak kitle iletişim araçlarından sunulduğu görülmektedir. Pazar ekonomisi anlayışının, bu araçlara da egemen olması, sporun sosyo-kültürel yapıya uygun kullanılmasını doğurmuştur. Popüler Kültür, seçkin kültürün karşısında yer alması nedeniyle, ticari amaçlı ve yaygın olma özelliği ile tanımlanmaktadır. Yüksek kültür, toplumda davranışların, zevklerin ve entellektüelliğin gelişme uğraşdır. Bu bir kültürün fiziksel kalitesi, toplumsal, entellektüel, yüksek ahlaki değerleri ile tanımlanır. Ancak bir toplum içindeki ırk, cinsiyet ve sınıf ayrılıkları nedeniyle halk kitlesinin, yaşamını kaliteli kılacak faaliyetler içinde yer alması mümkün değildir. Bu nedenle halk kitlesi, popüler kültür olarak sunulan spor ve müzik olaylarına daha çok ilgi göstermektedir. Spor kültürün bir parçası

olarak hem ondan etkilenmekte hem de popülerliği nedeniyle onu etkileyebilmektedir. Sporun bireysel bir uğraş olmanın ötesinde toplumsal bir nitelik kazanmasına bağlı olarak, spor giyim insanların günlük giyim kuşamı arasında yer almaya başlamış, ünlü sporcuların konuşma ve hareketleri geleneksel insan ilişkileri içerisinde kullanılmaya başlamıştır. Sporcuların başarılı hareketler sonrasındaki hareketleri ve bağırışları, normal yaşam içindeki sevindirici durumlarda kullanılır olmuştur. Eşofmanla toplum içerisinde dolaşma, eskiden pijama ile dolaşma ile eş tutulup, tepki görürken şimdi olumlu karşılanmakta hatta saygı uyandırmaktadır. Amatör ve mesleki alt kültürlerin pek çoğu kabul edilebilir toplumsal tavır yapıları içerir. Yetmişli yıllara kadar spor ve sporcular örnek toplumsal tavırlar olarak görülmüş ve kabul edilmiştir. Gençlik spora yönelmeleri için teşvik edilmiş, spor aykırı tavırlara karşı (suça, uyuşturucular, sokak çetelerine vb.) bir savunma mekanizması olarak görülmüştür. Ancak spor içinde de giderek, şiddet, doping, şike, vb. aykırı tavırlara rastlanması bu konunun yeniden sorgulanması gereğini ortaya çıkarmıştır. Spor, reklam, rekabet ve ticari yönü dolayısıyla hızla tüm dünyaya yayılırken, kar amacının ön plana çıkması ile sporda toplumların korumaya çalıştığı kültürel değerlerine zarar verici aykırı davranışlar da giderek artmaya başlamıştır (Öztürk, 1998: 84-88).

1.3. Kitle Spor Araçları ve Spor İlişkisi

Kitle iletişim araçları denildiğinde tüm yazılı ve görsel basın (gazete, dergi, radyo, televizyon, film vb.) anlaşılır. Ancak radyo ve özellikle televizyon her evde bulunduğu ve günümüzün gelişmiş teknolojisi sayesinde çok uzaklardaki olayları bile canlı olarak tüm ayrıntısıyla görüntülü olarak karşımıza getirdiği için en etkili olanlarıdır. Televizyonun bu etkisi spor faaliyetlerine olan ilgiyi de arttırmıştır. Hayatlarında hiç spor yapmamış insanlar bile televizyon sayesinde spor karşılaşmalarına ilgi duymaya başlamışlardır.

Geçmişten günümüze, hem sporun medyaya hem de medyanın spora etkisi görülmektedir. Özellikle sporun tüm dünyada bir sosyal olgu olarak gelmiş olduğu konumda kitle iletişim araçlarının büyük rolü olmuştur. Değişik spor dallarının tanıtılıp yaygınlaştırılması, spor yapma olanağına sahip olmayan çoğunluğun spora ilgi duyması, kitle iletişim araçları sayesinde gerçekleşmiştir. Ancak artık spor medyayı kontrol eder

ve yönlendirir duruma gelmiştir. Medya sporun bunca değişik çeşidi, fizyolojisi, anatomisi, antrenman planlaması ve periyotlaması, organizasyon ve yönetimi, psikolojik ve sosyolojik yönü karşısında gerekli uzmanlaşmayı gerçekleştiremediği için geride kalmıştır (Öztürk, 1998: 84-88).

Önemsenen, televizyon programlarının ne oranda izleyici topladığı veya gazetenin tirajıdır. Spordaki şiddet öğeleri de, örneğin holiganların saldırganlıkları, sansasyon haberciliği için iyi malzeme oluşturmaktadır. Spor haberleri başarı ve başarısızlık, kazanmak ve kaybetmek çerçevesinde sunulmaktadır. Spor yıldızları başarı durumunda sınırsızca göklere çıkarılmakta, başarısızlık durumunda ise gaddarca eleştirilmektedir.

Spor basını da, oluşturduğu kendi kurallarının dışına pek çıkamayan, güncel olay ve heyecanların aktarılmasından öte araştırmalara yönelmeyen bir yapıya sahiptir. Spor sayfalarının yöneticileri doyurucu, eğitici bilimsel araştırmalar yerine, ünlü bir iki kulüp başkanından söz etmeyi yeğlemektedirler. Ancak sporun büyük bir izleyici kitlesine ulaşmasıyla ortaya çıkan ekonomik boyutu, televizyon spor programlarının, daha fazla reklam alarak daha fazla kazanma amacıyla eğlence yönü ağır basan spor-magazin programlarına dönüşmesine yol açmıştır (Öztürk, 1998: 103).

1.5. Grup Kalabalık Taraftarlık ve Özdeşleşme

Grup olgusu, futbol takımı içerisinde, seyirciler arasında ve günlük hayatta, insanların birbirleriyle ilişkilerinde etkili şekilde rol oynayan önemli bir olgudur. Buna açıklık getirmek için grup kavramının tanımını yapmak gerekir.

1.5.1. Grup Kavramı

Grup; kendilerini aynı grubun üyeleri olarak algılayan, dolayısıyla grup içerisinde diğerleriyle aynı psikolojik anlamı ve önemi paylaşan, bu grup üyeliğinin özellik ve değerleri hakkında sosyal bir anlaşmayı bir ölçüde sağlayan bireyler topluluğuna denir (Arkonaç,1993, Tiryaki,1996:32).

Grubun oluşumunda önemli olan, bir araya gelen kişilerin karşılıklı etkileşim içerisinde olup olmadıklarıdır. Diğer taraftan, örneğin; bir futbol maçı sırasında taraftarı oldukları takım

lehine tezahüratta bulunanlar olabilir ve bu insanların etkileşim içerisinde oldukları düşünülebilir. Ancak gruptaki etkileşim ile anlatılmak istenen, futbol maçını izleyen seyircide olduğu gibi, kolektif bir kimliğin yanı sıra etkileşimin ve iletişimin yapılaşmış olması, ortak bir duygunun bulunması, karşılıklı bir görev bağımlılığının bulunması ve kişiler arası çekiciliğin olmasıdır. Eğer kişiler birbirlerinin farkındaysalar ve etkileşimle ilgili bir olasılık söz konusu ise gruptan söz edilebilir (Tiryaki,1996:28).

1.5.2. Kalabalık Kavramı

Amiran Kurtkan'a göre: "gelip geçici, devamsız, teşkilatsız ve hepsi aynı sabit fikre dayalı, aynı heyecanla yüklü insanların meydana getirdikleri grup" olarak tanımlamıştır (Kurtkan, 1976:102).

Erkal, kalabalığı; "ortak fikirlerle hareket eden, aynı heyecanı taşıyan, teşkilatsız ve sürekli olmayan bir grup olarak" tanımlarken (Erkal,1996:52), Enç, "toplumsal örgüt ya da amaç söz konusu olmadan bir araya gelen topluluk" (Enç,1990:28).

Hortatçı ise "rastlantısal olarak bir arada olan, ortak bir amacı paylaşmayan topluluklar" olarak tarif etmiştir (Hortatçı,1998:50).

Kalabalığın özelliği belirli ve dar alanda yer almasıdır. Böyle bir alanda yer alan kalabalık içinde bir iş bölümü de söz konusu değildir. Kalabalığı oluşturanlar arasında, minimum kişisel ilişki söz konusudur. Kalabalığın lideri de yoktur. Kalabalığı meydana getiren fertlerin birbirlerinden haberdar oluşları, aynı gelip geçici heyecanı paylaşmalarındandır. Örneğin, bir otobüs durağında tesadüfen bir araya gelmiş bulunan ve birbirinin varlığından habersiz görünen fertlerin bir kaza olması hâlinde, gelip geçici olan heyecanları başka yöne kayacaktır (Kurkan,1976, Erkal,1996:28).

1.5.3. Taraftarlık Kavramı

Bir spor kulübüne bağlı olan, onunla ilgilenen, onu destekleyen kimseler için kullanılır (Savaş,1995, Arıkan, 2000:60). Sosyologlar, taraftan; "Türk popüler futbol kültürünün, toplumun mikro ekonomik bir temsilini ve yeniden kuruluşunu ifade eden bir cemaat türü" şeklinde ifade etmektedirler (Meriç,1994:64). Taraftarlık, taraf olma, yani bir takıma karşı eğilim gösterme, onu destekleme, o takımın davranışlarına taraf olma, sempati duyma

olarak da açıklanabilir. “Bir taraftar için tuttuğu takımın işlevi, bir referans grubu olarak görülmekte ve onun başarısı, kendisi için bir tür güven ve iftihar duygusunun kaynağı olmaktadır” (Özbaydar, 1983:82).

Spor ile ilgili yapılan incelemeler, taraftarlığın iki işlevinin olduğunu ortaya koymuştur. Bunlardan birincisi, kişide bir yere ait olma duygusu uyandırması, diğeri ise "fanatik" kelimesinin çağrıştırdığı, başka ortamlarda yapıldığında toplum tarafından kabul edilmeyecek davranışların "taraftarlık" adı altında çıkış yolu bulmasıdır” (Arıkan, 2000:22).

Karşıt grupların yanı seyirci çokluğu veya azlığı bakımından eşit olmadığı durumunda güçsüz olan tarafların saldırılma beklentisi yüksek olmaktadır. Ama saldırı istekleri düşüktür. “Güçlü gruplarda ise saldırı isteği yüksek ve saldırılma beklentisi düşük olmaktadır” (Hortatçu,1998:293-294).

Bu durumlarda güçlü seyirci tehdidine güçsüz seyirci karşılık vermeyip boyun eğresine zorlayıcı davranışlara gerek duymadan güçlü grubun tezahürat ve sloganlarını istemeyerek dinleyip kendi sevinç ve üzüntülerini büyük grubu tahrik etmeden sürdürecektir” (Kuru,2000:139).

1.5.4. Sporda Özdeşleşme Kavramı

Gelişmekte olan çocuk ve gencin, toplumda yer ve rol alabilmek için benliğine örnek alacağı idendifikasyon (özdeşleşme) objesini, en yakınları (anne, baba, dede, teyze, hala, komşu vb.) arasından seçer. Bu obje bir ya da birkaç kişi olabilir. Onların davranış kalıplarını benimser. Özdeşleştiği kişiye benzemeye özendiği zaman, olayları özdeşleştiği kişinin gözüyle görmek istediğinde, onu "anlamakta", kendine yararlı bir amaç bulmaktadır ki, buna Özdeşleşme denir. Bu düzen, çocukluk ve gençlik çağındaki toplumsallaşma sürecinde önemli rol oynar” (Köknel, 1985:48).

Özdeşleşme daha çok 12-18 yaşları arasında kesinlik kazanır” (Güven, 1998:32).Çocuk geliştikçe özdeşleşme objesi daha uzaklarda aranmaya başlanır. Kitle iletişim araçlarının da etkisiyle daha çabuklasın Öğretmen, antrenör, spor yıldızları, futbolcular, şampiyonlar, spor takımları, sanatçılar, oyuncular, şarkıcılar, din, mezhep, tarikat, ideoloji, politika liderleri vb. gibi kişilerle özdeşleşme başlar” (Erkal, 1998:52).

Özdeşleşme, sosyal bir hayale ulaşmak için şarttır. Özdeşleşilen objenin yaşamakta olan bir kimse olması şart değildir. Bir roman kahramanı veya çoktan vefat eden tarihî bir şahsiyet, bir şampiyon ve cansız resimle de özdeşleşme olabilir”(Doksat, 1980:41). Özdeşleşme, genellikle olumlu bir çağrışım sağlamakla beraber, sporcunun, taraftarın Özdeşleştiği kişi, küme ve değerler olumsuz sonuçlar da doğurabilmektedir. Örneğin; çetelerin oluşması, taraftar kavgaları, sportif karşılaşmalarda meydana gelen olaylar, yenilgi sonrası intiharlar şeklinde olumsuz kültürel bozulmalara neden olabileceği gibi, kişinin Özdeşleştiği sanatçının veya sporcunun davranışlarını aynen kendine örnek alması (küpe takan bir erkek sanatçıyı, saçını uzatan bir futbolcuyu, serbest giyinen bayan sanatçıları vb.) sonucu, kişiler üzerinde kültürel bir deformasyon oluşturabilmektedir (Acet, 2005:36).

Kişi-Kişi Özdeşleşmesi: Bir kişinin, bir sporcuyla özdeşleşmesi, özellikle gençlik çağında daha kolay olmaktadır. Bu yaştaki çoğu genç beğendiği bir sporcunun posterini odasına, dolabına asar, onun gibi hareket eder, davranışları ve giyimiyle ona benzemeye çalışır. Genç, kendini, beğendiği sporcunun bir parçası olarak görür ve onunla bütünleşir. Derin bir şekilde içinde benimseyip mal etmesinin yanı sıra ruh, düşünce ve davranış yapısını da organize eder. Öyle ki, kişi, örnek aldığı sporcuyu âdeta içinde hissederek özümleir. O sporcunun aynısı gibi görünmeye (saç stiliyle, giyimiyle ve konuşmasıyla) çaba gösterir. Özdeşleştiği sporcunun her şeyini kutsallaştırmak ister. Özdeşleştiği sporcu sahada darbe aldığı zaman kendisi darbe almış gibi tepki gösterir, özdeşleştiği sporcu sahada hata yaptığı zaman onu mazur gösterecek bahaneler bulur ya da hatasını görmezlikten gelir. Sporcu hastalandığı zaman üzüntü duyar ve ah çeker (Erkal, 1998:48).

Kişi-Küme (Takım) Özdeşleşmesi: Kişi, hatta toplum, ünlü bir takımla ya da sporcuyla özdeşleşebiliyor, kişi, tuttuğu takımın ya da sporcunun başarısıyla seviniyor, yenilince üzülüyor” (Köknel,1986:41). Tuttuğu takımlar, kişi için bir tür güven ve iftihar duygusunun kaynağı oluyor. Sporcunun uyandırdığı heyecan, kişiye, hayal kırıklıklarından, tatminsizliklerinden ve monotonluklarından kaçmak ve kurtulmak imkânı sağlamaktadır. Bir takımla özdeşleşmenin mahiyeti ve şiddeti, halkın hayatında olduğu kadar organize sporlar için de birleştirici bir rol oynar (Özbaydar,1983:62).

Kişinin özdeşleştiği objeler başarısızlığa uğradığı zaman da, tersine kişisel bir kayıp duygusu içerisinde bulunabiliyor. Bu da, kişinin ruh sağlığıyla yakından ilgili bir durumdur (Güven,1992, Voight, 1998:58). Örneğin, futbol maçlarını seyredenlerin çoğunluğu gençlerden oluşmaktadır. Gençlerde, bir spor takımının taraftan olmak, bir sporcuya bağlanmak ve tuttuğu takım uğruna kendi kişiliklerini bir kenara bırakmak gibi eğilimler son derece belirgin olarak görülür (Hoffer, 1988:22).

Küme-Küme Özdeşleşmesi: Bir sosyolojik grubun/birimin, bir başka sporcu grubuyla bütünleşmesi, özdeşleşmesi; söz konusu taraftar grubunun, kümesinin bir futbol, basketbol vb. takım ile özdeşleşmesi. Karadenizlilerin Trabzonlularla bölgesel özdeşleşmesi; Fenerbahçelilerin kendi takımlarıyla, parfüm, kravat, kalem, poster kullanarak özdeşleşmesi ve futbol takımlarının muhabir yazarları ile medyada taraftarı takımla özdeşleştirecek yazılar, küme-küme özdeşleşmesinde katalizör görevi görmektedir (Güven, 1992, Özbaydar, 1983:77).

Kişi-Kültürel Sportif İmge Özdeşleşmesi: Bu tür özdeşleşme, bir kişinin herhangi bir sportif, ulusal, yöresel, evrensel simge ile özdeşleşerek sportif alana katılımıdır. Örneğin; özdeşleşme sürecini değişik çevrelerde olumlu biçimde tamamlayamayan kişi, özellikle genç veya taraftar olarak bu süreci yeniden yaşar. Kişi, tuttuğu kulüp, taktığı rozet, taşıdığı renkler, forma, arma, millî marş, bayrak, ulusal basın fikri, attığı sloganlar, şarkılar ve sözlerle bir gruba bağlı olmanın güvenini duyar. O grubu benimseyerek kişiliğini "hiç" olmaktan kurtarır. Kendisini grubun bir üyesi olarak görüp toplumda rolü ve yeri olduğuna inanır. Tuttuğu takımların kültürel ve sportif imgeleriyle özdeşleşir (Köknel, 1986:86).

1.6. Seyirci Tipleri

Seyirci; bir karşılaşmayı, yarışmayı izleyen kişi anlamına gelmektedir. Taraftar ise bir spor kulübüne bağlı olan; onunla ilgilenen; onu destekleyen kimse için kullanılır (Savaş, 1997: 320). Sportif anlam bakımından taraftarlık: spor kulüplerinin faaliyetlerini maddi ve manevi destekleyen, kulübün hizmetlerini belirli bir ücret karşılığında satın alan her türlü zorluğa rağmen takımına destek olmak için yurt içi veya dışı deplasmanlara giden kulübün esas pazarını oluşturan halk kitlesine denir (Şahin, 2002: 45).

Spor seyircileri arasında bir gruplandırmaya gidilmiş, seyircilerin tepki ve davranış özelliklerine göre değişik tipler arasında yer aldıkları tespit edilmiştir. Değişik yapıdaki seyirciler bir araya gelerek bu tiplerin oluşmasında oldukça Önemli bir rol oynamışlardır (Taşgın, Ö., 2000:18). Bu seyirci tiplerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1.6.1. Fanatik

Son yüzyılda futbol, başta biritanya olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde oldukça popüler bir spor dalı haline gelmiştir.1960 ların sonlarına doğru ingiltereden başlayarak diğer Avrupa ülkelerinde ve dünyada yeni bir kavram, “Futbol Holiganlığı” ortaya çıkmıştır. Futbol holiganlığı üzerine gerçekleştirilen araştırmaların İngiltere ve diğer batı ülkeleri ile benzer bir sonuç vermesi bilimsel zorunluluktan doğmamıştır. Ancak, insanın temel antropolojik gerçekleri, kentleşmenin ister istemez dayattığı sosyo-psikolojik sorunlar, medyanın ve politikacıların gerçekçi ya da hayali kaygıları, Türkiye de Avrupa ile benzer durumların ortaya çıkmasına neden olmuştur denilebilir (Erkal,1998:163).

Türkiye, Futbol holiganlığı ile karşı karşıya gelme yolundadır.Bu konu son zamanlarda sporla ilgili herkes tarafından gündeme getirilmektedir (Kozanoğlu,1990:98).

Çoğu zaman yanlarında kesici aletler, taş ,zincir, sopa gibi alet bulunduran, her zaman kavgaya hazır ve genellikle maç öncesi geceyi stadyum kapısında veya çevresinde geçiren, aynı semtin ve çevredeki gençlerin oluşturduğu gruplardır (Kucur,1995).

Fanatiklerin spor sahalarında sergileyebilecekleri belli başlı davranışlar;

- Kazanmak için her yolu meşru görürler.
- Kalpleri yalnız takımlarının rengi ve ismi için çarpar.
- Onlar,oyuna bakmazlar;galibiyete, sonuca bakarlar.
- Tutukları takım öne geçince bağırmaya, içlerinde zaptetmeye çalıştıkları heyecanı ses halinde dışarıya taşırmaya başlarlar.
- Takımları malûp duruma düştüğü zaman yukarıdaki ruh halinin tam tersi bir hal alırlar.

1.6.2. Doyumsuzlar

Hiçbir sonuçtan ve başarılı gelişmeden tatmin olmazlar. Tutukları takım o sene bütün kupaları kazansa da sezonun son maçındaki bir yenilgi yüzünden teknik direktörü, yönetimi ve sporcuları eleştirebilirler. Karşılaşma esnasında topun sürekli olarak kendi takım sporcuları tarafından oynanmasını isterler.Devamlı olarak, kendi takımlarının, rakip takımdan iyi olmasını ve galip gelmelerini isterler (Acet,2005:48).

1.6.3. Sabırsızlar

Genellikle karşılaşma saatinden önce stadyuma gelirler. Her şeyin bir an önce olup bitmesini isterler, ancak maç başlayana kadar sıkıntıdan ne yapacaklarını şaşırırlar.Bu tür seyirciler, bir an önce karşılaşmanın başlamasını ve başladıktan hemen sonra, ilk dakikalardan itibaren takımlarının öne geçmelerini beklerler ve bunun için tezahüratlarıyla mesaj vermeye çalışırlar.

1.6.4. Mekancılar

Her karşılaşmada sahanın aynı yerinde oturmayı severler. Buldukları yer görüş açısı bakımından çok elverişli olmasa da, onlar başka yerde maç seyretmekten hoşlanmazlar. “Eğer bunların sevdikleri yerler doluysa, oturanların en arkasında maçı ayakta izlemeyi tercih ederler” (Taşgın,Ö.2000:23).

1.7. Futbol Seyircisi

Futbol, seyirlik bir spor olması ve kitleleri peşinden sürüklemesi özelliği ile diğer branşlardan farklılık göstermektedir. Psikososyal açıdan bakıldığında, seyircilerin günlük hayatlarının dışına çıkarak farklı kimliklerle bu faaliyetlere katıldığı gözlenmektedir. Futbol karşılaşmaları. Özellikle kalabalıkların içinde kişiliğin kaybolması ve çeşitli dış uyarıcıların etkisiyle arzu edilen veya edilmeyen toplu olayların meydana geldiği bir ortam olmaktadır” (Karagözoğlu, 1999:42).

Seyirci; oyun, gösteri veya spor karşılaşmalarını, olayın meydana geldiği yerde bulunarak gören kişidir (Arıkan, 2000:28). Sosyal psikoloji açısından yapılan bir incelemede seyirci "grup" olarak ele alınmaktadır. “Çeşitli grup tanımları arasında ortaya atılan ve grubu

"belli İhtiyaçları karşılamak amacıyla birlikte hareket eden bireylerin oluşturduğu topluluk" şeklinde tanımlayan yaklaşım, spor seyircisine uygunluk göstermektedir” (Maviuaktaş, 1997:42). “İnsanların izlemesi ya da spora seyirci olarak katılmasının bir nedeni, estetik gereksinmedir. İnsanlar belli bir estetik duygu ve tatmin elde ettikleri ve böylece bir doyuma ulaştıkları için sporu, dolayısıyla futbolu seyretmektedirler” (Acet, 2005:43)

1.7.1. Futbol Seyircisinin Özellikleri

Futbol seyircisini sosyolojik açıdan tanımladığımızda, "geçici ve teşkilâtsiz insan birikimi" şeklinde ifade edilmektedir (Cebeci, 1995:12). Bu birikim ne cemiyettir, ne cemaattir, ne de çıkar birliğidir. Onlar geçici ve teşkilâtsiz bir topluluktan ibarettirler. Yani böyle bir (topluluk, muayyen bir amaç ve nedenle veya nedensiz olarak bir araya gelerek bir süre sonra dağılırlar. Cami cemaatleri, sinema, tiyatro ve spor seyircileri bu gibi topluluklar içerisine girmektedirler. Bunlar belli bir teşkilâtlanmaya sahip olmadıkları gibi, üyeleri arasında karşılıklı bir ilişki de söz konusu değildir. “Maddî ve fizikî alanı belirli, lideri, iş bölümü ve statü sistemi olmayan bu gruba "kalabalık" da denilmektedir” (Erkal, 1992; Cebeci,1995:18).

Siyaset bilimciler, futbol seyircisini çıkar birlikleri içerisinde düşünmüşlerdir. Çıkar grupları "birlikleri; muayyen amaçları tahakkuk ettirmek için meydana gelen gruplardır", yani organize olmuş gruplardır. Bunlar baskı ve çıkar gruplarıdır. Siyaset bilimciler, çıkar gruplarını maddî ya da manevî çıkar sağlamak için birlikte hareket eden gruplar olarak tanımlamaktadırlar (Acet, 2005:51)

Ancak futbol seyircisini dikkatle izlediğimiz zaman, onun yukarıdaki tanımlamalara uymayan özelliklerinin de olduğunu görmek mümkündür.

Futbol Seyircilerinin Özellikleri ve Davranış Tipleri; futbol seyircisinin üyeleri arasında belli ölçüde bir ilişki ve iletişim vardır. Bu, takım taraftarlığına dayalı bir ilişkidir. Günümüzde daha da belirginleşmiştir. Teşkilâtlanmaya ve ortak etkinliklere yatkındırlar (Bu etkinlikler başkan, yönetim, sporcu ve amigoların çabaları ile olmaktadır). Futbol seyircileri heyecan kitlesi hüviyetinde oldukları için kolay provoke edilebilir, heyecan kitlesinin mantığı ortadan kalkar. Ancak spor karşılaşmasına ait kuralların caydırıcılığı

nedeniyle, temkinli davranışa da yatkındırlar. Seyirci kitlesinde bilinçli kişilik kaybolur, bilinçaltı ile hareket eden kişilik devreye girer (Lebon, 1997:108).

Seyirciler bir araya geldiklerinde kişisel bilinçlerini o grubun bilincine katar ve kolektif bilince sahip olarak kişisel bilinçlerinden uzaklaşırlar. “Fikirler, grup içinde etkileşim yoluyla aynı hedefe yönelir. Kendilerine telkin edilen fikirlerin eylemine hemen başlama isteği ortaya çıkar (Acet, 2005:52). Önceden tahmin edilen hareketleri vardır, ancak bu normal seyirciler için geçerlidir; holiganlar ve fanatikler için aynı şeylerin söylenmesi zordur. (Tezahürat yaparlar, hakeme kızarak küfredebilirler, tepki gösterip karşılaşmayı terk edebilirler, slogan atabilirler, kendi sporcularına, yönetimlerine ve antrenörlerine, hatta rakip seyirciye kızabilirler). Holigan ve fanatiklerin ne yapacaklarının önceden tahmin edilmesi güçtür. Kitleyle bütünleşen kişi, tek başına iken yapamadığı davranışlarına, frenleyebildiği içgüdülerine söz geçiremez ve kendi duygularından bütünüyle uzaklaşır; böylece kavga, dövüş, küfür gibi olumsuz davranışları daha rahat yapar (Lebon,1997:15).

Kelimelerden, tasvirlerden kolayca etkilenmek, en açık çıkarlarını ayak altına alabilecek hareketlere sürüklenebilmek yönleriyle de kitle psikolojisi içerisine girdiği zaman ilkel insanlara yaklaşır. “Kitle içindeki birey, rüzgârın kaldırdığı kum taneleri arasındaki bir kum tanesi gibidir. Bunlar tek tek ele alındığında barışsever insanlar olarak bilinirler. Futbol seyircilerinin muhakeme etme özelliği azalır, eylem ve hareket kabiliyetleri artar (Lebon, 1997:18).

1.8. Saldırganlık

Kişinin, bilinçli ve kasıtlı bir şekilde sosyal çevresine psikolojik veya fiziki olarak zarar vermeye yönelik bir davranışta bulunmasına “Saldırı” denir. “Saldırganlık ise, kişide, saldırı davranışı göstermeye yönelik olan ve nispeten süreklilik özelliği taşıyan bir eğilimi anlatır (İkizler,1997: 79)

Saldırganlık; başka kişilere ya da nesnelere yönelmiş olan zararlı, yok bilici bir davranış biçimidir” (Köknel,1986:82). Genellikle öfke, kızgınlık, saldırganlık birbirleriyle yakın bağlantısı olan kavramlardır. Ayrıca saldırgan davranışların duygusal düzeyinde, öfke ve kızgınlıktan başka değişik düzeylerde kin, nefret, düşmanlık, şiddet gibi yok edici duygular da bulunabilir.

Saldırganlık; öfke ve düşmanlık hisleriyle ilgili bir terim olarak, tehdit edilme, aşağılanma, engellenme durumlarına tepki olarak ortaya çıkar bir güdü olarak işlevde bulunur (Cliford, 1986:11).

Saldırganlık, genellikle bir başka kişiyi, fiziksel veya sözlü olarak yaralamayı ya da herhangi bir şeyi tahrip etmeyi amaçlayan davranış olarak tarif edilir. Diğer taraftan Krech ve arkadaşları saldırganlığı; herhangi bir engele karşı doğrudan doğruya yapılan bir çeşit hücum olarak tarif etmekte ve bu anlamda, "adaptis" (uyum sağlayıcı) bir davranış olarak kabul etmektedirler. Bu yazarlara göre saldırganlık, bazı hâllerde adaptis olmak erine zararlı sonuçlar da doğurabilmektedir. Freedman, Sears ve Carlsmith 1993 te saldırganlığı; fiziksel güç kullanılsın veya kullanılmınsın "başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranış" olarak tanımlamışlardır (Öğütölmüş, 1995:22)

Kişide, saldırı davranışı göstermeye yönelik olan ve nispeten süreklilik özelliği taşıyan bir eğilimi anlatır. Bu tanımlarda spor açısından üzerinde önemle durulması gereken iki önemli nokta hemen göze çarpar. Birincisi saldırının hangi amaç ve kasıtle yapıldığı ile ilgilidir. İkinci nokta ise saldırının yöneldiği hedefdir. Öncelikle seyirci yi saldırganlığa iten sebeplerden en önemlisi sporcu saldırganlığını işleyelim. Bir sporcunun, ilgili spor dalına ait kuralların dışına taşarak, karşısındakine zarar vermek kasıt ve niyetiyle bir davranışta bulunma eğilimini göstermesidir. Sporda saldırganlık davranışları söz, beden ve işaretlerle yapılır. Acı vermek ve kızdırmak amacıyla rakibe veya hakeme karşı yapılan hakaret ve onlarla alay etme, sözlü saldırganlığa örnektir. İşaretlerle saldırganlık yumrukla, tenis raketi vb. aletlerle rakibi tehdit etmeyi kapsar. Aynı şekilde birtakım el-kol hareketleriyle veya bakışla da bu tür saldırganlık sergilenebilir. Bu saldırganlık çeşitlerine sporun her dalında ve türünde rastlayabiliriz (Kuru,2000:28).

1.8.1. Saldırganlık Çeşitleri

Futbol seyircisinin saldırganlığı, psikolojik açıdan üç grupta ele alınabilir;

Bireysel Saldırganlık: Her bir seyircinin tek başına göstermiş olduğu saldırgan davranışlardır. **Kitlesel Saldırganlık:** Birden fazla seyircinin bir araya gelerek sergiledikleri saldırgan davranışlardır. Kitlesel saldırganlığa yol açan koşullar ve süreçler bireysel

şekilde gösterilenden çok farklıdır. Bu iki saldırganlık türünde zarar nispeten daha azdır. Tamamen Şiddet İçeren Saldırganlık: Karşısındaki kişi ve eşyaları tahrip etmeyi amaçlayan saldırganlık tipidir. Buna holiganizm adı verilir (Acet,2005:28)

1.8.2. Saldırganlığın Kaynağı

Psikanaliz öğretisinin kurucusu olan Freud, ilk değerlendirmelerinde saldırganlığı; insanın yaşamını devam ettirici ve cinsel ihtiyaçlarının engellenmesi durumunda gösterdiği tepkisel davranışlar olarak ele almıştır. Sonraki çalışmalarında ise insanlarda saldırganlık, şiddet ve yıkıcılık yönünde doğuştan gelen bir eğilimin varlığından söz etmiştir. Freud'a göre bu eğilim, iki temel içgüdüden birisi olan, öldürme içgüdüsünden (thanatos) kaynaklanmaktadır. Bunun karşısında ise yaşama ait davranışları cinselliği ve kendini koruyucu içgüdüleri içeren yaşam içgüdüsü (eros) yer alır. Bütün davranışlarımız, bu iki içgüdünün birlikte hareketinden ortaya çıkar.Saldırganlık ve yıkıcılığın, öldürme içgüdüsünün bir ürünü olduğunu savunmuştur. Lorenz ve diğer psikanalistlere göre spor karşılaşmaları, özellikle de millî maçlar, saldırganlığın toplum üzerinde büyük tehlikeler yaratmayacak biçimde dışarı vurulmasını sağlar. Her toplumun kendi kültürel özelliklerine bağlı olarak benimsediği spor faaliyetleri, kavga etme veya savaşa girme şeklinde gözükür saldırganlık içgüdülerini etkisizleştirir. Futbol seyircisinin saldırgan davranışlarını da bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Seyircilerin içlerinde biriken enerjinin maç sırasında saldırganlık göstererek boşalması sürecine, sporun arınma fonksiyonu denir (İkizler, 1994:22).

Freud, Lorenz ve arkadaşları saldırganlığın içgüdüsel olduğunu savunurken, başka bilim adamları, saldırganlığın içgüdüsel bir davranış olmadığını savunmuşlardır. Demek istenen şey; saldırgan davranışların, hele üst seviyedeki memelilerde kognitif kontrolün etkisi altında olduğu ve büyük bir ihtimalle "içgüdüsel" olmadığıdır. Çeşitli vakalar üzerinde yapılan çalışmalar, insanlarda agresif davranışları, nörolojik mekanizmaların idare ettiğini göstermektedir. Bazı beyin hasarlı kişilerde, korteksin kontrolü mümkün olmadığı için devamlı agresif davranışlar gözlenmektedir. Korteksin kontrolü ortadan kaldırılmadığı durumlarda, insanların saldırgan davranışları daha çok çevresinden öğrendiklerinin, çevresindeki modellerin ve "kültürün" etkisi altındadır. (ARIK, A., s. 198) Yukarıdaki verilere dayanarak saldırganlığın doğuştan bir davranış olmadığı, aile bireylerinin tutumu,

arkadaş, çevre ve yaşayış tarzı ile birbirine bağlantılı olarak geliştiği ve sonradan kazanılan bir davranış biçimi olduğu söylenebilir (Acet,2005:60).

1.8.3. Saldırganlık Kuramları

Saldırganlık kuramları, İçgüdü Kuramı, Biyolojik Kuramı, Engellenme-Saldırganlık Kuramı, İpucu-Uyarılmışlık Kuramı, Sosyal Öğrenme Kuramı olarak ele alınmıştır.

1.8.3.1. İçgüdü Teorisi

Kuramın önde gelen isimleri S.Freud ve K. Lorenz'dir. Freud 1920 yılından sonra yazdığı Haz ilkesinin ötesinde isimli eserinde ikili içgüdü kuramı kapsamında, saldırganlıkla ilgili görüşmelerini aktarmaktadır. Freud'a göre insanoğlunda iki temel içgüdü söz konusudur. Bunlardan ilki yaşam içgüdüsü olan eros, ikincisi de ölüm içgüdüsü olan Thanatos'dur. Nasıl ki artan seksüel enerji seksüel aktiviteyle azalıyor, ölüm içgüdüsüyle birlikte bulunan yıkıcı enerji de saldırgan davranışlarla azalmaktadır. Bu duruma Freud Katarsis adı verilmiştir. Freud'a göre içgüdünün temel fonksiyonu gereksinmelerin yarattığı gerginliği azaltmaktadır. İnsan da ölüm içgüdüsünün neden olduğu yıkıcılık, saldırgan eylemlerle azalmakta, saldırgan eylemlerde bulunduktan sonraki zaman aralığında ise yıkıcılık yeniden oluşmaktadır. Bu nedenle insan saldırganlığı Freud'a göre kaçınılmazdır (Tiryaki,2000:22).

1.8.3.2. Biyolojik Teorisi

Conner'e göre hayvan deneylerinde, seks hormonlarından testosteron verilmesi saldırganlığı artırmaktadır. Fetus erkek olduğunda testosteron vücutta oluşmaya başlamakta, dolayısı ile beynin oluşumunda da görev almaktadır. Bu nedenle erkeklerin kadınlardan daha saldırgan olduğu söylenmektedir. Almanya, İsviçre ve Danimarka'da cinsel şiddet suçundan mahkum olanlara, iğdiş edilmeyi kabul etmeleri durumunda erken salıverilecekleri söylenmiştir. Bu öneriyi kabul eden gönüllü suçluların izlenmesi sonucunda bunların cinsellikle ilgili düşünce ve eylemlerinde bir azalmanın yanı sıra cinsel saldırılarında da bir azalmanın olduğu belirlenmiştir. Saldırganlık ve kromozomlar ilişkisi incelendiğinde erkeklerdeki fazladan bir Y kromozomunun

saldırgan davranışlara neden olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte Y kromozomu ile ilgili farklı bulguların olduğu da unutulmamalıdır. Yine beyinde hipotalamus, mesansafalon ve amigdala'nın uyarılmasının öfke ve saldırgan davranışlara neden olduğuna ilişkin araştırmalar bulunmaktadır” (Tiryaki, 2000:11).

Saldırganlık ve kromozomlar ilişkisi incelendiğinde, erkeklerdeki fazladan bir Y kromozomunun, saldırgan davranışlara neden olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte, Y kromozomu ile ilgili farklı bulguların olduğu da unutulmamalıdır. Yine beyinde hipotalamus, mesansafalon ve amig-dalanın uyarılmasının, öfkeye ve saldırgan davranışlara neden olduğuna ilişkin araştırmalar bulunmaktadır (Acet,2005:63).

1.8.3.3. Engellenme-Saldırganlık Teorisi

Engellenme-saldırganlık kuramı,1939 yılında Yale grubu olarak isimlendirilen Dollard, Doob, Miller, Mowrer ve Sears tarafından geliştirilmiştir. Bu psikologlara göre engellenme amaç veya hedefe ulaşmanın bloke edilmesi, durdurulmasıdır. Sporda, örneğin voleybolda smaçörün smaç girişimi blokla, futbolda santraforun gol girişimi savunma oyuncularıyla, boksta rakibin atmaya çalıştığı yumruklar vücut hareketiyle ya da alınan uygun gardla engellenmeye çalışır. Kurallara göre bu engellemeler arttıkça saldırgan dürtülerde artar ve artan bu saldırgan dürtü açık saldırgan davranışa neden olur. Örneğin futbolda savunma oyuncusunu geçemeyen santrafor, savunma oyuncusuna bilerek çelme ve dirsek atabilir ya da dünya ağır siklet boks şampiyonası ünvan maçında olduğu gibi M.Tyson'ın, rakibi E.Hoolyfield'in kulağını ısırarak parçalaması gibi açık saldırgan bir davranış görülebilir. Yani kurama göre engellenme daima herhangi bir şekilde saldırganlığa yol açar ve saldırganlığa daima bir engellenmenin sonucudur (Tiryaki,2000:28).

1.8.3.4. İpucu-Uyarılmışlık Teorisi

Berkowitz'e göre engellenme, öfke olarak isimlendirilen duygusal uyarılmışlığın artmasına neden olur. Ama öfkeli olma hemen saldırganlığa neden olmaz. Çünkü engellenen kişi eğer hemen saldırgan davranışta bulunacak olursa cezalandırılacağını düşünebilir ve çevresel koşullar uygun olana da kadar saldırgan davranışta bulunmaz.

Ortam uygun olduğunda saldırgan davranışı gösterir. Aşağıda Berkowitz'in görüşünün şekilde ifadesi verilmiştir. Spor ortamında Berkowitz'in yaklaşımına uygun örnekler çoktur.Örneğin basketbol da topsuz alanda yapılan fauller, futbolda hakemin görüş alanı dışında atılan dirsekler, tekmeler, küfürleşmeler gibi (İkizler, 1995:22).

1.8.3.4. Sosyal Öğrenme Teorisi

Saldırganlığın sosyal öğrenme kuramı, Albert Bandura tarafından geliştirilmiştir. Bandura'ya göre (1973) “saldırganlık doğuştan gelen veya iç güdüsel bir özellik olmayıp, edimsel koşullanma ve gözlemsel öğrenmeyle öğrenilen bir özelliktir (Glyn,1986:3).

Bilindiği gibi edimsel koşullanma da istenilen davranımlar pekiştirilmekte, istenmeyen davranımlar pekiştirilmemektedir. Pekiştirilen davranımların ortaya çıkma sıklığı azalmaktadır (Tiryaki,2000:22).

Terry ve Jackson'a göre (1985) “spordaki pekiştirmeler üç grupta toplanmaktadır. Bunlardan ilki koçlar, sporcunun takım arkadaşları ve ailelerden oluşan referans gurupları, ikincisi sporun yapısı ve kuralları uygulamadan sorumlu kişiler ve hakemler, üçüncüsü de taraftarlar, medya, mahkemeler ve genelde toplumdur” (Zülal, 2001:25).

1.9. Futbol Seyircisinde Saldırganlık

Müsabaka sırasında istenmeyen olaylardan bir tanesi de, seyircilerin saldırganlık göstermesidir” (1. Uluslar arası Spor Psikolojisi Sempozyumu, 1997: 165) Günümüzde özellikle futbolda artan oranda tribün şiddetine rastlanmaktadır. Şiddetin önlenmesi, sebeplerin teşhisi ile doğru orantılıdır. Şiddetin toplumsal, ekonomik, psikolojik ve benzeri sebeplerle bağlı olarak ortaya çıktığı bir gerçektir (M.Ü B.E.S.Y.O Spor Bilimleri Dergisi, 1997: 141). Sosyal öğrenme teorisine göre saldırganlık eğilimi, bireyin geçmiş yaşantılarında edindiği tecrübelerle göre şekillenmektedir. Herhangi bir davranışı ödüllendirilen birey, bu davranışı gösterme ihtimalini arttırmaktadır. Ödüllendirildikçe de elde ettiği tatmin miktarı artmaktadır. Bu nedenle saldırganlığı en iyi açıklayan teori sosyal öğrenme teorisi olarak ifade edilmektedir. Taraftarlar açısından değerlendirmek gerekirse; herhangi bir seyirci, desteklediği takımın

seyircilerinin oluşturduğu grubun içine girmekte, buradaki davranış biçimlerini görerek benimsemekte, benimsediği ölçüde de desteklenmekte ve kabul görmektedir. Bu şekilde de grup tarafından yönlendirilmektedir. Ait olunan grubu temsil eden takımın kazanması için verilen destek, bir süre sonra kazanmayı engelleyen veya engellemesi muhtemel olan faktörlere karşı (hakemler, rakip takım oyuncularını, rakip takımın seyircileri gibi) tavır takınılmasını da beraberinde getirmektedir. Bu tavırda zaman zaman saldırganca olabilmektedir” (1. Uluslar arası Spor Psikolojisi Sempozyumu, 1997: 166)

Kişilerin kendini ifade edememe, yaşadığı çeşitli problemler ve günlük zorluklara karşı legal şekilde bir tür tepki gösterme biçimi olarak da değerlendirilebilmektedir. “Anılan yaklaşımdaki dikkate değer nokta, bireylerin bu saldırgan davranışlarını legal yoldan ifade edememesi hâlinde, günlük hayatlarında illegal şekilde (suç işleme, saldırganlık vs.) dile getireceğidir” (Karagözoğlu, 1998:27-31).

1.10. Futbol Seyircilerin Saldırgan Olmasına Etki Eden Nedenler

Futbolda seyirci saldırganlığının, sözsel saldırganlık ve fiziksel saldırganlık olmak üzere ikiye ayrıldığı belirtilmiştir. Bu tür saldırganlıklara sebep olan çeşitli faktörler vardır. Bunlar:

1.10.1.Yaş

Çocuk en sevdiği faaliyetlere, yaşı ilerledikçe daha az başvurur ve büyüdükçe yeni arzular ve ilgiler geliştirir. Kimi faaliyetlere hayatın kısa bir döneminde ilgi duyulur, kimileri ise hayat boyunca sürer. Spor ve fiziksel aktivite, gencin oyun yaşamında önemli bir yer tutar (Tezcan,1997:25).

Çocuk ve gençlerin yaşlarının küçük olması, beyin korteksinin gelişiminin devam etmesi, yeterli derecede deneyim sahibi olmamaları, davranışlarını bilinçli olarak yönlendirememelerine neden olur. Bu bakımdan gençler, dış destek ve yönlendirmeye daha fazla gereksinim duyarlar. Bu dönemlerde çocuğun beynindeki uyan süreçleri geniş bir alana yayıldığı için bilinçli olarak bir amacın peşinden koşmak zorlaşır (Küçük,1997:22).

Araştırma sonuçlarından anlaşılacağı üzere, futbol seyircilerinin daha çok genç insanlardan teşekkül ettiği, bu gençlerin çoğunun spor yapmadığı ve karşılaşma izlemeye ise rahatlamak ve deşarj olmak için geldikleri ortadadır.

Gençlik yıllarında spora aktif olarak katılanlar ve sporda başarılı olanlar, sonraki yıllarda da spor yapmayı sürdürmüşlerdir (Bakker, 1995:21).

Sonuç olarak, bu genç kesime, izleyicilikten önce sporculuk yaptırmanın daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Çünkü gençler, enerjisini seyirci olarak tribünlerde harcama yoluna gittikleri takdirde tribün şiddetinde artma olabileceği söylenebilir. Seyircilikten çok, uygulayıcı olmaya; yani spor yapmaya gençlerimizi yönlendirmeliyiz (Acet,2005:103).

1.10.2. Cinsiyet

Cinsiyet, kişileri gruplamak ve farklılaştırmak için kullanılan kıstaslardan biri olarak kabul edilmektedir. Çağdaş ve endüstrileşmiş toplumlarda, kadın erkek farklılaşması azalmakla birlikte, henüz bütünüyle ortadan kalkmış değildir (Arıkan, 2000:11).

Spor, açıkça bir kültürel iktidar hiyerarşisi sunacak biçimde, erkekliğin kadınlığa karşı İnşa edildiği başlıca araçlardan biri olmuştur. “Tüm toplumlarda cinsel farklılık, sporun kitlelere yaygınlaştırılmasını engelleyen faktörlerden birisidir. Sporun tarihî gelişiminde bu etmen önemli ölçüde rol oynamıştır” (Arıkan, 2000:21). Günümüzde bu etmen az da olsa etkinliğini sürdürmektedir. Artık kadınların, son zamanlarda erkek sporu olarak düşünülen spor branşlarına yöneldiklerini görmek mümkündür. Bu kanıya örnek olarak futbol, güreş, boks vb. sporlar sayılabilir.

Yine de sosyal tutumlar ve fizyolojik farklar, kadınların spor tercihlerini etkilemektedir. Kadınlar zarafet, ritm, güzellik, estetik ve duygu içeren sporlara daha fazla ilgi göstermektedirler (Özbaydar, 1983:51).

1.10.3. Çevre

Fiziki çevre şartları, sportif faaliyetlerin hangi branşta yoğunlaştığına ışık tutmaktadır. Dağlık olmayan bir çevrede dağ ve kış sporlarının gelişmesini beklemek mümkün değildir

Doğal çevre şartları, özellikle hava şartları, belirli doğal şartların varlığını gerektiren her spor branşındaki seyirciyi etkilemektedir. Bu tür çevresel şartların belirli bölgelerde yoğunlaşması, seyirci olma şansını etkileyecektir. Fakat spor tesislerinin alt yapı ve ulaşım ağının yeterliliği, hizmet sunumu gibi faktörler, seyirciyi, karşılaşmanın çeşitliliğini artırabilmektedir (Voight, 1998:28).

Çevre şartları insanların davranışlarına, düşünme tarzlarına etki eder. Fizikî ve coğrafi çevreden yararlanma şartlarında meydana gelen değişimler sosyal hayatın şartlarına da etki yapar; değişikliklere yol açar (Nirun, 1993:23).

1.10.4. Aile

Aile, yüz yüze ve samimî ilişkilerin en güçlü olduğu birincil gruptur. Bu nedenle aile, kişinin tutum ve değerlerinin oluşumunda birincil etkileşimi sağlaması yönünden büyük bir öneme sahiptir (Serarslan, 1990:22). Aile, evrensel ve daimi bir gruptur. Aile, insanın en derin ve köklü, kısmen organik nitelikli özelliklerine dayanan, bütün insan toplumlarında bulunan bir ilk gruptur ve evrensel bir sosyal kurumdur (Sezen, 1999:22).

1.10.5. Kültür

Kültür, insanın doğal çevre ile ilişkisi ve kendi zihni varlığına dayalı olarak yarattığı, insan tarafından icat edilmiş ve nesilden nesile aktarılmış, geliştirilmiş duygu, düşünce ve davranış şemalarının bütünüdür (Aslan-Türk,2000).

Aynı cemiyet içinde, farklı topluluklarda sosyal çevre özelliklerinin farklılaşması veya alt kültürlerin oluşması, sportif faaliyetlerin farklı şekilde gelişmesine temel hazırlamaktadır. Zira alt kültürler tarafından rağbet edilmeyen sportif faaliyetlerin, o toplulukta veya bölgede yaygınlaşması zorlaşabilir. “Nitekim kırsal bölgelerimizde, ekonomik şartların da etkisiyle futbol ve güreş sporuna daha fazla ilgi gösterilmektedir. Diğer spor branşlarına {voleybol, basketbol, tenis, yüzme vb.) ilgi gösterilmemesinin nedenlerden biri de maddî imkânlardır (Acet,2005:130).

1.10.6. Eğitim

Geniş anlamda eğitim, bireylerin toplumun standartlarını, inançlarını ve yaşama yollarını kazanmasında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir. Başka bir ifadeyle, bireyin davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1994:92).

Eğitim, kişinin sosyal yeteneğinin ve kişisel gelişmesinin sağlanması için seçilmiş ve denetimli bir çevreyi, özellikle okulu içine alan sosyal bir süreçtir (Serarslan, 1990:22). Eğitim, her şeyde olduğu gibi kişilerin spora yönelmelerinde de etkilidir. Sporu fiziksel ve ruhsal bir eğitim olarak düşündüğümüzde, sporun eğitim ile Özdeş olduğunu belirtebiliriz. Toplum hayatını bu derece genişliğine kapsayan eğitimin, sistem içinde oynadığı rol büyüktür. Bu bakımdan, sporu ve sportif faaliyetleri de eğitimin kapsamı içinde düşünmeliyiz (Arıkan, 2000:31).

Spor eğitimi de, bireyleri ortak hayatın benzerliklerine yöneltmesi bakımından önem taşımaktadır. “Aslında, eğitimin amacı, bireyleri duyarlı hâle getirmektir. İşte spor eğitiminin amacı da, bireylerin hem fizikî hem psikolojik gelişmelerini sağlaması, sosyal hayata hazır ve üretken kılması amacına dönük olmasıdır (ÇAHA, 1999). Dolayısıyla eğitim ve spor, kişileri sosyalleştirir (Acet, 2005:116-117). Spor seyircisiyle ilgili olarak sık sık gündeme gelen saldırganlık, seyircilerde görülen öğrenilmiş davranışlardır. Özellikle futbol seyircisi geniş bir alan olan stadyumlarda birbirlerinin hareket ve davranışlarından etkilenmektedir. Kişiler geleneksel davranışçı modelde olduğu gibi mükafat ve ceza yolu ile olumsuz davranışları da öğrenirler bu öğrenme eğitilme süreci ile devam eder. Bu pekiştirme süreci kişinin kendisine doğrudan yapılan pekiştirme kadar önemlidir. Örneğin, ebeveynlerin çocuk yetiştirme biçimi çocukta kalıcı davranışların oluşmasına neden olmaktadır. Çocuğa karşı güce ve fiziksel ceza kullanmanın saldırgan davranışlarla yakın ilişkili olduğu bilinmektedir. Dayak atarak eğitim, çocukta saldırgan davranışları tahrik edici bir eğitim tarzıdır; ayrıca televizyonlardaki şiddet içeren filmler saldırgan davranışlara neden olmaktadır. Anne şefkatinden yoksun büyümüş çocuklarında da agresif tavırlar sergilediği gözlenmiştir. Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarında çocuğuna karşı itici ve düşmanca bir tavır sergilemeleri en yüksek oranda saldırgan çocuklar yetiştirilmesine sebep olmaktadır (Şahin, 2003: 148).

1.10.7. Ekonomik

Ekonomik açıdan kişide oluşan negatif olumsuzlukların birikmesi sonucunda agresif davranışlar ortaya çıkar. Bu bağlamda bu gruptaki bireylerden oluşan spor seyircisi, bu birikimi bir karşılaşmada etrafına zarar verici hareketlerde bulunarak deşarj olma yöntemini seçer (Şahin, 2003: 85).

Sporda seyirci saldırganlığında ve özellikle futbol seyircisinin saldırganlığında rol oynayan ekonomi faktörü, toplumsal sınıfların belirlenmesinde en önemli etkidir. Sınıflar toplum hayatının önemli bir gerçeğidir. Tüm insanlar yasalar karşısında eşit olarak kabul edilmekle beraber, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yönden farklı yaşam biçimleri içindedir.

1.10.8. Sosyal Tabaka

Sosyal tabakalaşma, "Belirli bir nüfusun hiyerarşik olarak, yani sosyal anlamda üst üste gelen sınıflar hâlinde, farklılaşmasıdır" (Nirun,1993:28) şeklinde tarif edilmiştir. Bir başka tanımda ise sosyal tabaka, "sosyal özellikleri bakımından birbirine çok yakın veya birbirleriyle hemen hemen aynı durumda bulunan insanların meydana getirdiği sosyal bütüne" denir (Kurthan, 1976:22). Toplumu bir piramide benzetecek olursak, piramidin tepesinde "üst" tabaka, onun altında "üst orta", daha altında "alt orta", onun altında "üst alt" ve tabanda da "alt alt" diye adlandırılan katmanlar yer alır. Temelde üç ana katmana ayrılmaktadır. Sosyologlar kişilerin görevlerine, öğrenimlerine, oturdukları bölgelere ve gelir durumlarına bakarak sosyal tabakaları belirleyen kriterleri geliştirmişlerdir. Gelir tam olarak ölçü olmamaktadır. Nitekim ayrı tabakalarda olup da aynı gelir seviyesine sahip kişilerin davranış ve tutumları, buldukları tabakaya göre farklılaşmaktadır (Oluç, 1987:82). Başka bir ifade ile, aynı sosyal tabaka insanların tutumları farklılık arz etmektedir. Bu farklılık, futbol seyircilerinin içerisinde bulunan kişilerin de ayrı sosyal tabakalara mensup olduğu ve karşılaşma boyunca farklı farklı davranışlarda bulunduğunu söyleyebiliriz. Olayların çıkış noktası sadece bir sosyal tabakaya mal edilmemelidir. Çünkü futbol, Türkiye'de çok büyük ilgi toplayan bir spor branşı olup toplumun geneline hitap etmektedir. Şiddet taraftarı olan kişilerin herhangi bir tabakadan çıkabileceği bir gerçektir (Acet,2005:121).

1.10.9. Medyanın Etkisi

İletişimin bazı tekniklerle, belirli bir teknoloji uygulanarak çoğaltılıp güçlendirilerek çok sayıda kişiyi etkileyecek biçime getirilmesine kitle iletişimi, bu iş için kullanılan araçlara da kitle iletişim araçları veya medya denmektedir (Dönmezer,1999:25). Kitle iletişim araçları denildiğinde tüm yazılı ve görsel basın (gazete, dergi, radyo, televizyon, film vb.) anlaşılır. Ancak radyo ve özellikle televizyon her evde bulunduğu ve günümüzün gelişmiş teknolojisi sayesinde çok uzaklardaki olayları bile canlı olarak tüm ayrıntısıyla görüntülü olarak karşımıza getirdiği için en etkili olanlarıdır. Televizyonun bu etkisi spor faaliyetlerine olan ilgiyi de arttırmıştır. Hayatlarında hiç spor yapmamış insanlar bile televizyon sayesinde spor karşılaşmalarına ilgi duymaya başlamışlardır (Öztürk,1999:73).

Sansasyonel haber peşinde olan spor yazarları ve programcıları, bu haberlerin yaratılmasında çok beceriklidir. Profesyonel sporcuların kulüp başkanlarının birbirine karşı demeçler vermelerini sağlayacak akıllıca sorular sorarlar. Seyircinin tepkisini yaratacak görüntüler ve fotoğraflar çekerler. Bu da rekabetin spor alanları dışına çıkmasına neden olur. Medyanın bu taraflı ve saldırgan tutumu seyircinin şiddetine de ortam hazırlar. Kitle iletişim araçlarının geline bu noktada durumunu tekrar gözden geçirmesi ve gücünü, sorumluluklarını bilerek nesnel ölçülerde kullanması gerekir. Sporun eğitim ve sağlık boyutu ısrarla vurgulanmalıdır. Centilmenlik kazanmaktan önde tutulmalıdır.

1.10.10. Hakemler

Günümüzde çağdaş hakem; futboldaki değişimleri izleyen, FIFA ve MHK'nın talimatlarını takip edip uygulayan, hızlı ve tempolu oyunun gerektirdiği fiziksel ve zihinsel yeteneklere sahip, futbolla ilgili yayınları takip eden, hakemlik kurumunun ilkelerine saygılı, arkadaşlarına ışık tutan, kendine güvenen, alçak gönüllü, bilgili, görgülü ve kültürlü bir portre çizen kişi olarak tanımlanmıştır (Epak, 2001:14). Hakem, oyunun orkestra şefidir. Bir futbol karşılaşmasının normal, ciddi, güzel, heyecanlı olarak geçmesinde olduğu kadar, gevşek, düzensiz, olaylı ve kavgalı bir hava içinde geçmesinde de hakemin rolü son derece önemlidir (Acet,2005:141).

Genelde sporun, özelde de futbolun gelişmesine hakemlerin büyük katkısı vardır. Günümüzde dört büyükler olarak bilinen Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş ve Trabzonspor'un yapmış oldukları parasal harcamalar, bilindiği gibi milyon dolarlarla ifade edilmektedir. Bu kadar para harcayarak başarılı olmak isteyen takım yönetimi ve seyirciler, hakemlerin yapabilecekleri en küçük hatayı affedememektedirler. Bundan dolayıdır ki hakemler hiçbir takımın sporcusu, yöneticisi, antrenörü ve seyircisi tarafından tam olarak sevilmemektedir. Hakem, her zaman kötü tezahürata maruz kalmaya mahkûm olmuştur.

1.10.11. Amigolar

Amigo, seyirci, sporcu ve yönetici arasında köprü vazifesi yapan ve bu öğeler arasında bütünlüyci rol oynayan kimsedir. Amigoluk, futbolda çok önemli yeri olan bir görevdir. Amigolar, tribünleri dolduran taraftar kitlelerini, hem olumlu hem de olumsuz yönde etkileyebilmektedirler. Kitle psikolojisi ile, lider konumundaki kişi ne yaparsa, kitle de o kişinin hareketine katılmaktadır. Dolayısıyla amigolar, tribünlerde birer lider konumuna gelmişlerdir. Onların her hareketi seyirciyi etkileyebilmektedir (Acet,2005:150).

1.10.12. Antrenörler

Antrenör, belli ilkelerin ışığı altında, genel anlamda ve kendi branşına özgü olarak sportif etkinlikleri, yani antrenmanı yaptıran, yönlendiren, sporcuyu teknik, taktik, kondisyon ve psikolojik yönden geliştiren, hem pratik hem de teorik bilgiye sahip olan, kısaca sporcusunu en Üst düzeyde verimliliğe ulaşacak şekilde yetiştiren ve bu gelişmeyi sürekli kılmaya çalışan kişidir (Aydın, 2001:11).

Antrenörün sadece takım veya sporcuyla ilgili görevleri yoktur. Onun ayrıca sosyal, kültürel, toplumsal sorumluluk ve görevleri de bulunmaktadır. Antrenör, öncelikle bir insandır, diğer insanlarla ve sporcularla ilişkilerinde insanlaşma değeri üretme bilincine sahip bir öğretmen ve yöneticidir. Ama sporun baskın asimilasyon ürettiği reel spor sisteminde antrenörün işlevi değişmiştir. Sporun, özellikle de futbolun işe dönüştürüldükten sonra profesyonel meslek uğraşısına dönüşmesi, antrenörlüğün de profesyonelleşmesine neden olmuştur. Böyle bir ortamda iyi bir kapitalist olmayan antrenörün iş bulma imkânı neredeyse tükenmiştir. Antrenörün diğer bir sorumluluğu da,

karşılaşma esnasında seyircilere karşıdır. Konumuz itibarıyla antrenörün seyircilere karşı olan sorumluluğu büyük önem taşımaktadır. Nedeni ise karşılaşma esnasında ve karşılaşmadan sonra kullanacağı ifadeler ve hareketler, seyirciler üzerinde oldukça etkili olmaktadır. Deplasmanda veya kendi sahasında da bu böyledir. Antrenörün sorumsuzca hareketleri ve sadece kazanmaya güdülenmesi olumsuz etkilere neden olmaktadır (Acet, 2005:145-146).

Antrenörlerin sporcularıyla ilgili verdikleri demeçler pozitif olmalı ve rakip takımla ilgili verdikleri demeçlerinde dikkatli davranmalıdırlar. Olumsuz verilen demeçler takım taraftarlarını da olumsuz etkilemekte ve taraftarların agresif tepkiler vermesine sebep olmaktadır (Konter, 1996: 184).

1.10.13. Kulüp Yöneticileri

Yönetici, bir örgütün hedeflerini gerçekleştirirken, örgütün en etkili ve en yeterli bir biçimde işlemesini sağlayan; akıllı, bilgili, tecrübeli ve liderlik vasıflarından yararlanan kişidir (Ye-tima, 1996:94). Yöneticileri agresif olan bir takımın, sporcularının ve seyircilerinin de agresif olması doğaldır. Dolayısıyla yöneticilerin sorumluluklarının bilincinde hareket etmeleri gerekmektedir. Yöneticilerin, seyirciler üzerindeki olumsuz etkilerinin bir başka boyutu da, medyanın, söylenmediği hâlde söylenmiş gibi başlıklar atarak reyting yapma düşüncesi uğruna yanlış tutumudur. Özellikle Türkiye'de, dört büyükler olarak bilinen kulüplerin yöneticilerinin, söylemedikleri hâlde söylenmiş gibi yayımlanan demeçleri çok fazla problem oluşturabilmektedir. Nedeni ise bu dört takımın seyirci kapasitelerinin yüksek oluşudur. Kulüp yöneticileri, spordaki şiddetin gerçekten bitmesini isteseler bu problem büyük oranda çözülebilir. Kulüp yöneticilerinin bu konuda rolleri çok önemlidir (Acet, 2005:149-150).

1.10.14. Polis

Polis kavganın tarafı olmamalıdır. Ligde oynanan bir GS-FB maçında sorumsuz ve bilinçsiz bir polis memuru az kalsın faciaya neden oluyordu. Sahaya atılan bir meşaleyi tribüne fırlatarak faciaya davetiye çıkaran polise, GS'li futbolcu Okan müdahale etmek zorunda kaldı. Türk polisinin, özellikle de genç polislerin, eğitim yetersizliğinden

kaynaklanan bir tavrı var. Kendini devletin olayları önlemekle görevlendirdiği kişi gibi değil, olay çıkartan kişinin karşı safındaki kişi gibi görüyor. Yani bir olayda, olayı engellemeyi değil, olay çıkartanla çatışmayı vazife zannediyor. Bakın pek çok yerde durum bu. Oysa polis olayın bir tarafı değil. Onun işi olayı en kısa haliyle bitirmek. Ama bizim genç memurlar öyle yapmıyorlar. Ve sonunda kavgaya tutuşuyorlar. Ortaya da son derece nahoş bir görüntü çıkıyor. Karşıdaki polise küfür ediyor, polis yasa uygulayacağına o da ona küfür ediyor. Karşısındaki polise vuruyor. Polis kelepçeleyip, memura saldırıdan gözaltına alacağına poliste ona bir tane patlatıyor. Hal böyle olunca da, polis müdahalesi sonucunda ortaya çıkan görüntü, üniformalılarla uniformasızların kavgasına dönüşüyor. Bu da özellikle televizyon ekranından güzel görünmüyor (Altaylı, 05.12.2000: 25).

1.11. Türkiye’de Futbol Olaylarındaki Seyirci Saldırganlığına Örnek Olaylar

Orta Anadolu’nun “düşman kardeşleri” (hiç kardeş olurlar mı, sadece komşuydular) Kayserispor ve Sivasspor takımları 17 Eylül 1967’de Kayseri Şehir Stadı’nda karşılaştılar. Tek gol, 40 ölü, 300 yaralıyla yarıda kalan maç, futbolun yalnız iki takımın oyuncularını arasında oynanmadığının... bölgesel-kentsel rekabetin uzantısı olduğunun kanlı bir göstergesi oldu. Üstünlük mücadelesi, “üstün olma”; yenme iddiası, bunun doğal sonucu biz-onlar ayrımı, futbolun doğasında var. Ve tabii futbolda özdeşleşme var. Taraftarla kulübün, kulüple kentin, semtin, toplumsal grupların özdeşleşmesi, aidiyet var. Bütün bunlar kentsel-bölgesel ayrışmaların, rekabetin su yüzüne çıkmaya başladığı 1960’lar Türkiye’sine, Anadolu’da kent kulüplerinin adeta yerden bitmesine peş peşe türediği 1960’ların ikinci yarısına taşındığında “profesyonel futbol” belki de en somut –ve trajik- karşılığını Kayserispor-Sivasspor maçıyla bulacaktır. Kavurucu yaz sıcaklarını sonbahara taşıyan bir eylül akşamı otobüslerle, trenle Sivas’tan Kayseri’ye akan “Yiğidolar” neye uğradıklarını bilemediler. Golü yediler. Santraya gitmeden küfürler, ardından taşlar yağmaya başladı üstlerine. Tribünler karıştı. Tıpkı gol gibi, taşların nereden ve nasıl geldiğini de anlamadılar. Tüm seyirciler stadyuma girişte iğneden ipliğe aranmıştı. Kapıdaki polisler cep çakılarına bile el koymuştu. Demek önlerinde arkalarında kendileriyle aynı kapıdan stadyuma giren Kayserililer ellerindeki sepetlerde yalnız üzüm, meyve taşıyorlardı! Taşlar Yiğidolar’ı sersemletti ve harekete

geçirdi. Yenilginin öfkesine can acısı, akan kanın öcünü alma hırsı karıştı. Tekme, yumruk saldırıya geçtiler. Azınlıktaydılar, silahsızdılar. Dara düşenler tel örgüleri, demir parmaklıkları atlayıp oyun alanına kaçmaya çalışıyordu. Orada polis coplariyle karşılaşılıyorlardı. Tribündeki kavga oyun alanına sıçradı. Cehennemden kurtulmaya çalışanlar çıkış kapılarına akın etti. Kaçanla kovalayan karışmıştı. Kiminin göğsü daraldı, orada yığıldı kaldı. Kiminin kaburgaları çatırdadı, “oy anam” dedi, kaldı. Çiğnendiler, ezildiler. Öldüler. Gerilimi, hırsı haftalar öncesinden, kaynakları yıllar öncesinden başlayıp futbol alanında bir saat bile sürmeyen Kayseri-Sivas maçı resmi kayıtlara göre 17 Eylül 1967’de 40 ölü, 300 yaralıyla yarım kaldı. Rövanş doğal olarak Sivas’ta oynandı. Hem de görülmemiş bir hızla: aynı gün. Savaş haberi “Yiğidolar Yurdu’na” tez ulaştı. Üstelik tevatüre göre, Sivas’tan gidenlerden sağ kalan yoktu. Kiminin kafası, kiminin kolu, kiminin bacağı bedeninden ayrılmıştı. Futbol, “gavur icadı”dır. Bu doğru. Orta ve ileri yaş kuşağı Anadolu insanı, o sıralar belki de daha caydırıcı kılmak için daha yakın, daha bizden söylenceler yaratıyordu: Muaviye, on iki imamın kafasını kestirip, adamlarına futbol oynatmıştı, futbol böylece doğmuştu. Söylencenin motifleri hemen güncel ve yerel “kafir” e (rakibe) uyarlandı: Kayserililer, Sivashlıların kellesiyle top oynamışlardı. Ve haber kente yayıldı. Genç, yaşlı neredeyse tüm erkekler çarşıya akın etti. Aslına bakılırsa “gerçek rakip” oradaydı: Sivas’ta pastırma, sucuk, şekerleme, helva, tatlı satan dükkanların, kumaş,giysi mağazalarının çoğunu Kayserililer işletiyordu. Yağma ve talan hızla tamamlandı. Daldığı dükkanda ne varsa dışarı savuran, döken, saçan Yiğidolar göz yaşları içinde haykırıyorlardı: Allah’ını seven Müslüman, alsın!.. alın götürün kafirlerin malını. Genç, bileği güçlü Yiğidolar operasyonu sürdürüyor, çocuklar ve ileri yaşlılar talimatları uyguluyordu. Koçan koçan pastırmayı, sucuğu, kutular dolusu helvayı, top top kumaşı yüklenen evinin yolunu tutuyor... çoğu koşarak, bulabildiği arabayla ve daha hazırlıklı, bilgili olarak; ellerinde torbalar, çantalarla çarşıya dönüyor, ganimetten olabildiğince fazla pay almaya bakıyordu. Talan sırasında Kayseri kökenli esnaftan ortada görünen yoktu. Bu, öfkeyi daha da büyütüyordu: her şeyi önceden planlamış, kaçıp gitmişlerdi! (Oysa pazar günü olduğu için çoğu dükkan kapalıydı. Açık olanlar da radyodan, çevreden haberi duyup olabileceklerin kaygısıyla ortalıkta görünmemeyi yeğlemişti. Olanlar, kaygılarının çok ötesine geçti.) kimi akıllı erenlerde “Kafirin malı haramdır” fetvasıyla yağmayı durdurmaya çalışıyor; dükkanların camını penceresini indiriyor, malları sokağa atıyor,

yakılacakları ateşe veriyordu. Sıra Kayserili avına gelmişti. Sokak sokak dolaşip bildikleri, Kayserililerin oturduğu evleri basıyorlardı. Ama ortalıkta yine kimseler yoktu. Öfke büyüyor, yağma ve talan orada sürüyordu. Polis, jandarma harekete geçene dek olay saatlerce sürdü. Kentten dumanlar yükseliyordu. Çarşı asfaltı yer yer helvayla, şekerle, pekmeze kaplanmış, yürünmez olmuştu. Ama Yiğidolar cana can, kana kan alamadılar. “Rövanş” ta da yenildiler: Polis yağmacıları arıyordu. Yakalananlar nezarete atılıyordu. Aramalar evlere uzandı. Yiyecek, giyecek, ev eşyası... saptanan bütün talan malları toplanıyordu. Aramada eğitilmiş köpekler kullanıldığı haberi yayılmıştı. Yakalananlar cezalandırılacaktı. Bu kez yeni bir seferberlik başladı. Getirilen mallar bahçe içine açılan derin çukurlara gömüldü. Kimileri gece yarısından sonra ya da sabah ezanıyla Kızılırmak yolunu tuttu: Topladığı ganimetleri toprağa verdi. Cenazeler geldi. Ağıtlar yakıldı, namazlar kılındı, mevlitler okundu. Sivasspor kurulduğu yıl katıldığı ilk futbol sezonunda profesyonel Türkiye liglerine “gazi” olarak başladı. Yiğidolar’ın ardında 40 “şehit” vardı. Başları eğik, yürekleri buruktu. Kayserispor-Sivasspor tek golü iki kent arasındaki savaşı su yüzüne çıkardı. Futbol, Sivas’ın sınır komşusu Kayseri’yle yalnız sporda değil, her alanda bölgesel merkez olma rekabetindeki tarihsel yenilgisini somutlaştırdı. Yiğidolar bu rekabette yenilgiye adeta yazgılıydılar. Sivasspor ve taraftarları kendilerini “Yiğidolar” olarak niteliyordu. Cesaretin, fizik gücün zafere yeteceğine inanıyorlardı. Yanıldılar, yenildiler. Rakipleri Kayseri, onların kendilerine seçtikleri ünvanın ötesinde bir kimliği (dönemi) “eşeği boyayıp sahibine (ya da “anasını boyayıp babasına”) satmak” gibi bir ünvanı; ticaretle, parayla özdeşleşmiş kıvrak zekayı taşıyordu. Futbol, tam da “rakip” e atfedilen, taşıdığı söylenen- kabul edilen değerlerin öne çıktığı dönemde keşfedilen bir oyundu. “Yiğitlik” ile pek ilgisi yoktu. Yiğidolar bunu göremediler, kabul edemediler! Ama Sivas’ta futbolun tarihi bunu gösterecekti (Horak, Reiter, Bora, 1993: 359-363).

1994-1995 Futbol sezonunda oynanan Türkiye Kupası maçlarından birisi olan Kocaelispor-Samsunspor maçı. İlk maçı Kocaeli Samsun’da 2-0 kaybetmiştir. İkinci maç 25.01.1995 tarihinde Kocaeli’nde Kocaelispor’un 1-0 üstünlüğü ile devam ederken, maçın 34’inci dakikasinda seyircinin 11 dakika durmaksızın edebe aykırı küfürleri nedeniyle, hakem Serdar Çakman tarafından tatil edilmesidir. Seyircinin olumsuz değerlerle özdeşleşmesi, hakem Serdar Çakman’ın ise, hakemlik değerleri ile olumlu

özdeşleşmesi açısından güzel bir örnektir. Çakman'ın bu değer zirvesinde meslekten ayrılması anlamlı görülmektedir” (Erkal, Güven, Ayan, 1998: 157).

1995-1996 Türkiye Futbol Birinci Ligi'nin 32. haftasında, şampiyonluğu önemli derecede belirleyecek olan Trabzonspor-Fenerbahçe arasındaki maçıdır. (5 Mayıs 1996). Fenerbahçe deplasmanda Trabzonspor'u 2-1 yenerek şampiyonlukta önemli bir avantaj yakalar. Maçtan bir gün sonra aşırı bir Trabzonspor taraftarı olan Giresun'un Görele ilçesinden Mehmet Dalman (27 yaşında), Trabzonspor'un yenilmesi ile 6 Mayıs 1996 tarihinde kendini evinin bahçesindeki bir fındık ağacına asarak intihar eder. Dalman'ın cesedi üzerinde yapılan aramada cebinden cenaze masrafları için bir miktar para ve 'Tabutumu Trabzonspor bayrağına sarın ve yeniden doğarsam Trabzonsporlu doğmak istiyorum' yazılı bir not çıkar” (Erkal, Güven, Ayan, 1998: 157,158).

Trabzonspor'un Fenerbahçe'ye yenilgisi ile ikinci intihar da, Akçaabat'ın Doğanköy Beldesi Köprübaşı İlkokulu 5. sınıf öğrencisi Hüsnü Civelektir. (12 yaşında). Trabzonspor'un Fenerbahçe'ye yenilgisine üzülen aşırı Trabzonspor taraftarı, Hüsnü Civelek bir inşaatta kapıya astığı ipe intihar eder. (Hürriyet Gazetesi, 08.05.1996: 2) Olumsuz özdeşleşmenin yöresel boyutlu, kişi-takım örneğinde kendini gösterdiği bu olaylar, intiharın ferdi boyutundan da öte, sosyolojik boyutunu göstermektedir” (Erkal, Güven, Ayan, 1998: 158)

07.05.2001 tarihinde İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün aldığı olağanüstü tedbirlere rağmen Fenerbahçe-Galatasaray karşılaşmasında tatsız olaylar yaşandı. Sabah saatlerinde Kadıköy'e gitmek üzere Mecidiyeköy'deki Ali Sami Yen Stadı önünde toplanan Galatasaraylı taraftarlarla, yoldan geçen Fenerbahçe taraftarı arasında arbede yaşandı. Karşılıklı küfürleşme ve yumruklaşmaya varan olaylar, polisin müdahalesiyle yatıştırıldı. Maç öncesinde de Şükrü Saraçoğlu Stadı'nda, Galatasaraylı taraftarların bulunduğu tribünde olaylar çıktı. Sarı kırmızılı taraftarların bir bölümü koltukları sökerek sahaya atınca, polis müdahale etmek zorunda kaldı. Bu arada güvenlik güçleri, karşılaşma öncesinde, şüpheli görülen 4 kişiyi gözaltına aldı. Kızıltoprak Karakolu'na götürülen şüpheliler, maç sonuna dek burada tutuldu” (Hürriyet Gazetesi, 07.05.2001: 27).

Milenyum'un son derbisi Galatasaray- Fenerbahçe maçında sahaya yanıcı ve patlayıcı madde soktukları iddiasıyla aralarında Ali Ziya Sesel, Fehmi Ömer Bugay ve amigo

Muzaffer Şirin'in de bulunduğu 26 Galatasaray taraftarı hakkında üç aydan 6 aya kadar hapis istemiyle dava açıldı. İşadamı Ali Ziya Sesel'in patlayıcı maddeleri almaları için Orhan Ölçen ile Ömer Bugay'a para verdiği, sanıkların patlayıcıları, Galatasaray amigosu Muzaffer Şirin aracılığıyla stada soktukları dile getirildi. Sanıklar önümüzdeki günlerde Şişli Sulh Ceza Mahkemesi'nde hakim karşısına çıkacaklar" (Hürriyet Gazetesi, 06.02.2001: 1)

1.12. Türkiye'de ve Dünyada Şiddeti Önleyici Tedbirler

Türkiye'de Yapılan Çalışmalar:

Geçen yıllarda stadyumlarda ve salonlarda spor ahlâk ve terbiyesine uymayan seyirci ve sporcuların davranışlarını önlemek, kötü ve çirkin tezahürata mâni olmak için bir dizi çalışmalar yapılmıştır:

-Başta Emniyet Genel Müdürlüğü yetkilileri, TRT ve Türkiye Spor Yazarları Derneği Genel Başkanlığı temsilcileriyle, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ilgililerinin katıldığı toplantılar düzenlenmiştir. Bu toplantıların sonucunda kuruluşlar, kendilerinin yapması gereken çalışmaları tüm sezon boyunca başarı ile sürdürmüşlerdir.

-Türkiye Radyo Televizyon Kurumu spor karşılaşmalarında olması asla arzu edilmeyen, insanlarımızı mutsuzluğa götüren, sporun anlam ve önemine uygun olmayan seyirci ve sporcu davranışlarını tespit edip bu yolla vatandaşlarımıza eğitici özellikte programlar yapmışlardır.

-Emniyet Teşkilâtı yetkilileri, tüm il ve ilçelerimizde düzenlenen spor karşılaşmalarında üstün görev anlayışı ile çalışmışlardır.

-Başta spor yazarlarımız olmak üzere bütün basın mensupları, spor sahalarında görülen şiddetin ve saldırganlığın, olumsuz yönlerini dile getirerek, sporcu ve seyircilerimizi eğitici çalışmalar içine girmişlerdir.

-Sporun anlam ve öneminin geniş kitleler tarafından kavranması ve bu yolla sporun; dostluk, centilmenlik, iyi insan, iyi vatandaşlık kavramları İçin insanlara yarar sağladığı hususlarını yansıtmak bakımından birçok slogan ve eğitim spotları tespit edilmiş, bu slogan ve spotlar vatandaşlarımıza dağıtılmış, ayrıca stadyum ve salonlarda karşılaşma öncesi ve aralarda, anons yoluyla spotlar sporcu ve seyircilere duyurulmuştur.

-Karşılaşma Öncesinde ve aralarda, sürekli olarak yüksek kültürümüzü ve folklorumuzu yansıtan müzik yayınları yapılmış, sportif gösteriler düzenlenmiştir.

-“Başta futbol olmak üzere, çeşitli spor dallarının oyun kuralları konusunda seyircilerin bilgilendirilmesi amacıyla on binlerce broşür basılmış ve karşılaşmalara gelenlere dağıtılmıştır” (MUTLU, 1991).

FİFA Tarafından Alınan Kararlar;

-Öncelikle FIFA tarafından belirlenen fair play ilkelerini vermek istiyoruz. Bunlar:

-Kazanmak için oynayın.

-Hakça oynayın.

-Kurallara uyun.

-Rakiplere, takım arkadaşlarına, hakemlere, görevlilere ve seyircilere karşı saygılı olun.

-Mağlubiyeti vakar ile kabul edin.

-Futbolun menfaatlerini ileri götürmek için çalışın.

-Rüşvet, uyuşturucu, ırkçılık, şiddet ve futbolu tehdit eden diğer tehlikelerden uzak durun.

-Diğer oyunculara, baskılara direnmeleri için yardım edin.

-Futbolun itibarını düşürmeye çalışan kişilerin karşısında durun.

-Futbolun saygınlığını savunan kişileri onurlandırın (CAN, C, CAN, H.,2001).

FİFA Yetkili Komitesi, şiddeti sosyal bir sorun olarak kabul etmektedir. Maçların güvenli bir ortamda oynanması İçin aşağıdaki temel prensiplerin yerine getirilmesini istemiştir:

-İyi iş birliği (güvenlik kuvvetleri ve stat görevlileri arasında),

-Girişte sıkı gözlem yapılması, her türlü silâha, bayrağa, şişelere, bozuk paralara el konulması,

-Stadyum çevresinin bir ya da iki kordonla emniyete alınması,

-Stadyum dışındaki ve içerisindeki durum kontrol altına alınmadan oyunun başlatılmaması,

-Sükûnetin sağlanması ve sürekli kılınması, kişilere göre numaralanmış koltuk düzeni, satıcı tezgâhlarının stadyuma giriş kolaylığı, ihtiyaçların karşılanacağı ve giderileceği stadyum içi yerlere ulaşım kolaylığı, tıbbi ilk yardım imkânlarının hazır olması,

-Görevlilere görevlerinin açıkça söylenmesi, tansiyonu yüksek kartlaşmalarda daha dikkatli olunması gerekliliğinin anlatılması

-Konfederasyonların ve millî birliklerin bu konuya daha fazla önem vermesi, uluslar arası federasyonlarla iş birliği yaparak çalışmaların sürdürülmesi.

Paralel Tedbirler

-Bilet satışlarının denetlenmesi,

-Maç yönetmedeki gelişmelerin izlenmesi,

-Oyuncular, antrenör ve seyirciler arasında iyi oyun ruhunu teşvik etmek,

-Kitle iletişim araçlarındaki gazetecilerle görüşme yasağı,

-Stadyumların yapılanma ve güvenlik kapasitelerinin gerçekleştirilmesi.

Acil Tedbirler

-Her millî ve konfederasyon birliğine, güvenlikten sorumlu birinin atanması,

-Her maçın organizatörü, gerekli sigorta sözleşmelerini hazırlamak zorundadır. Eğer kulüp stadyumda değilse, alanın sorumluluğunun kime ait olduğu açıklanmalıdır.

-1994 Dünya Kupası hazırlık maçları için prensipte maçlar tamamen numaralandırılmış stadyumlarda oynanabilir. Tribün aralıkları için bilet satılmamalıdır.

-1993'ten itibaren, bölgelerdeki riskli maçların tamamen numaralandırılmış tribünlerde oynatılması, federasyonların sorumluluğunda olacaktır.

-“Özellikle ateş alıcı maddelerin stadyumlara girişi kesinlikle yasaklanacaktır” (İmamoğlu, 1990:22) şeklinde tedbirler alma yoluna gidilmiştir.

İngiltere, hemen hemen bütün Avrupalı gözlemci ve futbol taraftarları tarafından, futbol holiganizmiyle ilgili en eski ve en ciddi sorunlara sahip olan ülke olarak bilinmektedir. Ayrıca İngiltere, bütün Avrupa futbol karşılaşmalarından ihraç edilmesine neden olan; Liverpool ve Juventus taraftarları arasında çıkan kavga sırasında, duvarın çökmesi sonucu, 39 Juventus taraftarının öldüğü Heysel Stadyumu olayının ardından süresi belirlenmemiş yasaklamalarla karşılaşan tek ulustur. İngiltere, muhtemelen bu olumsuz sicili yüzünden holiganizm ile başa çıkmak için alman tedbirlerin geliştirilmesinde rehberlik etmiştir (Roversi,2001:22).

1.13. Alanla İlgili Yapılan Çalışmalar

Yüksel. ve ark., (1998) “Futbolda Şiddetin Toplum Bilimsel Boyutları” ile ilgili çalışmalarında : "Yöneticilerin davranışları sizi etkiler mi?" sorusuna seyircilerin % 5.9 (1169)'u "Evet, etkiler." diyerek görüşlerini ifade etmişlerdir. Aynı çalışmada seyircilerin % 89'unun bu soruya "evet" dedikleri, % 89'unun da şiddet olaylarının engellenmesinde de spor yazarlarının etkili bir faktör olduklarını belirtmişlerdir.

Doğan ve Morali, (1999) "Futbolda Seyirci Taşkınlıkları ve Bunun Altında Yatan Psikososyal Nedenler, ile ilgili çalışmalarında Meslek grubu iyiye doğru gittikçe "kazanmak için her yolun mubah olmadığı" etkeninin, "küfrün" deşarj yolu ve hak olduğunu savunanların meslek durumları ile anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu bulmuşlardır.

Karagözoğlu, (1998): "Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri: İstanbul Örneği Öğrenciler, memurlar ve serbest meslek grubundaki seyirciler, karşılaşmaya geliş nedenlerini "deşarj olup rahatlamak" olarak dile getirirken, kendilerini en çok hakemin yanlış tutum ve davranışlarının tahrik ettiğini belirtmişlerdir.

Acet, (2004) “Futbol Seyircisinin Sosyokültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi, Voleybol ve Basketbol Seyircileri İle Karşılaştırılması”, ile ilgili çalışmalarında kitle iletişim araçlarının şiddeti körüklediğini ifade edenlerin % 56.7'si metropolde, % 54.7'si ilde ikâmet etmektedir. Toplam seyirci grubu içerisinde kitle iletişim araçlarının şiddeti körüklediğini 1124 (% 53.5) kişi ifade ettiklerini bulmuştur. Hakemin hata yaptığı bir pozisyonda, öğrenciler ve serbest meslek grubundaki kişiler "küfredebileceklerini", tepkilerini bu şekilde dile getireceklerini ifade ederlerken, "memurların" ve "tüccarların" hakemin yapacağı hatalar için, "Saygıyla karşılız, o da insandır, hata yapabilir." dedikleri tespit etmiştir. Ekonomik düzeyin insanların kişilikleri ve davranış türleri üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Gelir düzeyi ile amigo davranışları, mağlubiyet sonrası tepki, hakemlere karşı tavır, mağlubiyet sonrası stres atma, karşılaşmaya geliş nedeni, küfür etme, olaylara katılma, tezahürlara katılma arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (P<0.05).

Arıkan, (2001) “Farklı Branşlardaki Spor Seyircilerinin Sosyokültürel Profili ve İzleyicilik Durumları Üzerine Bir Araştırma “ isimli çalışmasında, seyircilerin % 48.9'unun öğrenci olduğu ortaya çıkmıştır”

Bozdemir, (1998) “Futbol Fanatizminin Sosyolojik Açıdan Tahlili”, isimli çalışmasında seyircilerin % 74'ünün 15-25 yaş grubunda olduğunu tespit etmiştir”

Arslan ,(1997) "Futbol Seyircisini Fanatik Olmaya Yönelten Motivasyonel ve Psikolojik Etkenler", isimli araştırmada, seyircilerin çoğunluğunun, 15 –29 yaşları arasında erkek seyircilerden oluştuğunu bulmuşlardır.

Talimciler, (1995): "Türkiye'de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi” çalışmasında futbol fanatizmi ile medya ilişkileri arasında anlamlı bir fark bulmuştur.

Tuncel, (1992) "Futbol ve Holiganizm", çalışmasında eğitim düzeyi düştükçe saldırganlık ve holiganizm duygusunun artması arasında anlamlı bir ilişki bulmuştur.

BÖLÜM 2: METOD VE YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmada izlenen yöntem, araştırma evreni, örneklem, veri toplama ve çözümleme yöntemi açıklanmıştır

2.1. Araştırmanın Amacı

Özellikle fazla sayıda seyirci kitlesinin katılımıyla gerçekleşen futbol müsabakalarında şiddet ve saldırganlığın önlenmesi yönetici, antrenör, sporcu, medya mensubu, taraftar derneklerine kadar futbolla ilgili her kesimin bilinçlenmesini ve ortak bir spor anlayışının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

2.2. Araştırmanın Önemi

Saldırgan taraftar profilinin psiko-sosyal ve ekonomik analizlerini yapılması şiddet olaylarının önlenmesine yönelik katkı sağlayabilir. Kişilerin sahip oldukları psikolojik yapılarıyla hangi şartlar altında hangi anlamda ve ne tür bir saldırganlık gösterdiğinin analizi alınacak önlemler ve tedbirler açısından yönlendirici olabilecektir.

2.3. Problem Cümlesi

Futbol seyircisinin saldırgan olması ile psikososyal durumları arasında bir ilişki var mıdır?

2.4. Alt Problemler

-Futbol seyircisinin yaşları itibariyle saldırgan davranışlar göstermesi arasında bir ilişki var mıdır?

-Futbol seyircisinin gelir durumları ile saldırgan davranışlar göstermesi arasında bir ilişki var mıdır?

-Futbol seyircisinin meslek durumları ile saldırgan davranışlar göstermesi arasında bir ilişki var mıdır?

-Futbol seyircisinin öğrenim durumları ile saldırgan davranışlar göstermesi arasında bir ilişki var mıdır?

-Futbol seyircisinin ikamet ettikleri yer ile saldırgan davranışlar göstermesi arasında bir ilişki var mıdır?

-Futbol seyircisinin kulüp başkanı ve yöneticilerin açıklamalarından etkilenip saldırgan davranışlar göstermesi arasında bir ilişki var mıdır?

-Futbol seyircisinin spor basınına takip etmeleri ile saldırgan davranışlar göstermesi arasında bir ilişki var mıdır?

-Futbol seyircisinin hakem kararları ile saldırgan davranışlar göstermesi arasında bir ilişki var mıdır?

2.5. Sayıtlar

-Uygulanan bu anket seyirci saldırganlığını ölçecek niteliktedir.

-Ankete katılan kişilerin anketi doldururken gerçek bilgi verdikleri kabul edilmiştir.

-Ankete katılan kişilerin futbol maçlarını devamlı takip ettikleri kabul edilmiştir.

-Ankete katılan kişilerin anketi doldururken objektif ve tarafsız oldukları kabul edilmiştir.

2.6. Sınırlılıklar

-Bu araştırma Sakaryaspor taraftarı ile sınırlandırılmıştır.

-Bu araştırma 2005-2006 sezonunda Sakaryaspor-Karşıyakaspor maçını seyretmeye gelen taraftarlar ile sınırlandırılmıştır.

2.7. Araştırmanın Modeli

Araştırma, tarama modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, futbol seyircisini saldırganlığa iten psiko-sosyal nedenler isimli çalışmamızda seyirci saldırganlığının futboldaki yeri ve önemini ortaya koymak amacıyla, yerli ve yabancı kaynaklara ulaşılmaya çalışılmış ve konu, imkânlar dâhilinde incelemeye alınmıştır.

Ayrıca çalışmamızın daha belirgin bir şekilde ortaya koymak için futbol seyircilerine yönelik bir anket uygulaması yapılmış, bu uygulama sonucunda elde edilen bulgular yorumlanarak sonuca gidilmeye çalışılmıştır.

2.8. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmamızın evrenini Sakaryaspor maçını seyretmeye gelen taraftarlar oluşturmuştur.

Araştırmamızın örneklemini 2005-2006 sezonu 09.04.2005 Cumartesi günü Sakaryaspor-Karşıyakaspor müsabakasına gelen taraftarlar içinde rastgele örnekleme

teknikiyle seçilen 300 kişiye anket uygulanmış, bu anketlerden 263'ü (%87,66) değerlendirmeye alınmıştır.

2.9. Ölçme Aracının Geliştirilmesi

Araştırma verilerinin toplanmasında anket tekniği kullanılmıştır. Uygulanan ankete ilişkin Türkçe alan yazın uygulaması yükseköğretim kurulu dokümantasyon merkezinden yapılmış, anket soruları 5 tanesi açık uçlu olmak üzere 38 sorudan oluşturularak 25 kişi üzerinden geçerlilik güvenilirlik yapılmış açık uçlu sorular netleştirilerek toplam anket soruları 26 ya düşürülmüştür. İlk 8 soru demografik bilgilerden diğer 18 soru ise araştırmaya yönelik spor seyircisini saldırganlığı iten psiko-sosyal nedenlerin belirlenmesiyle ilgili sorulardan oluşan sorularla anket elde edilmiştir. 3 hafta sonra Sakaryaspor- Karşıyakaspor maçında seyircilere uygulanmıştır. Konunun uzman öğretim üyelerinin görüş ve önerileri doğrultusunda anket geliştirilmiştir.

2.10. Verilerin Toplanması

Araştırmamız için hazırlanan anket Sakaryaspor-Karşıyakaspor müsabakasına gelen taraftarlara tribün liderleri tarafından maç başlamadan önce tesadüfi yöntemle dağıtılarak toplandı. Ayrıca imkanlar dahilinde yerli ve yabancı literatür tarandı.

2.11. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmamızda 2004-2005 sezonunda Sakaryaspor-Karşıyakaspor müsabakasına gelen taraftarlar içinde rastgele örnekleme tekniğiyle seçilen 263 kişi uyguladığımız anket verileri SPSS for Windows 11,5 programına aktarıldı ve frekans dağılımları ve Chi-square testi ile değerlendirildi.

BÖLÜM 3: BULGULAR

Çalışmanın bulgular bölümü; demografik bilgiler ve seyircilerin futbol ile ilgi bilgi düzeyleri, seyircilerin saldırganlık durumları olmak üzere 3 boyutta incelenmiştir.

3.1. Demografik Bilgiler

Araştırmamız 2004-2005 Futbol sezonunda Karşıyakaspor-Sakaryaspor karşılaşmasında maçı seyretmeye gelen tesadüfî yöntemle seçilmiş 263 kişi üzerinde uygulanmıştır. Uygulamaya katılan 263 kişinin de erkek olduğu görülmüştür.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kişilerin Yaş Dağılımlarına İlişkin Bulgular

	N	%
20 den az	44	16,7
21-30	156	59,3
31-40	39	14,8
41- üstü	24	9,1
Toplam	263	100

Araştırmaya katılan 263 kişinin yaş dağılımlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, yaş grubu 20 den küçük olan 44 kişi %16,7, yaşları 21-30 arasındaki 156 kişi % 59,3, yaşları 31-40 arasındaki 39 kişi %14,8, yaşları 41 ve üstü 24 kişi % 9,1, olduğu bulunmuştur.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Doğum Yerine İlişkin Bulgular

	N	%
İlçe	145	55,1
İl	118	44,9
Toplam	263	100

Araştırmaya katılan kişilerin doğum yeri dağılımlarına ilişkin bulgular incelendiğinde 145 kişi %55,1 ilçede, 118 kişi %44,9 ilde, doğdukları bulunmuştur.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Kişilerin İkamet Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Merkezde	180	68,4
İlçede	83	31,6
Toplam	263	100

Araştırmaya katılan kişilerin ikamet yeri dağılımlarına ilişkin bulgular incelendiğinde 180 kişi %68,4 merkezde, 83 kişi %31,6 ilçede ikamet ettikleri bulunmuştur.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Kişilerin Öğrenim Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Okur-Yazar Değil	13	4,9
İlkokul Mezunu	44	16,7
Ortaokul Mezunu	45	17,1
Lise veya Dengi Okul	113	43,0
Üniversite	48	18,3
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin öğrenim durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde okur-yazar olamayan 13 kişi %4,9, ilkokul mezunu 44 kişi %16,7, ortaokul mezunu 45 kişi %17,1, Lise ve dengi okul 113 kişi %43, üniversite 48 kişi %18,3 olduğu bulunmuştur.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Kişilerin Medeni Durumlarına İlişkin Bulgular

Medeni Durum	N	%
Evli	110	41,8
Bekar	136	51,7
Dul	8	3,0
Boşanmış	6	2,3
Çok Evli	3	1,1
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin medeni durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, evli 110 kişi %41,8, bekar 136 kişi %51,7, dul 8 kişi % 3,0, boşanmış 6 kişi %2,3, çok evli 3 kişi %1,1 olduğu bulunmuştur.

Tablo 6 Araştırmaya Katılan Kişilerin Meslek Durumlarına İlişkin Bulgular

Meslek Durumu	N	%
Öğrenci	65	24,7
Memur	16	6,1
İşçi	80	30,4
Serbest Meslek	58	22,1
İşsiz	8	3,0
Sanayici	18	6,8
Çiftçi	6	2,3
Diğer	12	4,6
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin mesleki durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, öğrenci 65 kişi %24,7, memur 16 kişi %6,1, işçi 80 kişi % 30,4, serbest meslek 58 kişi %22,1, işsiz 8 kişi %3,0, sanayici 18 kişi %6,8, çiftçi 6 kişi %2,3, diğer 12 kişi %4,6 olduğu bulunmuştur.

Tablo 7 Araştırmaya Katılan Kişilerin Aylık Gelirlerine İlişkin Bulgular

Aylık Gelir	N	%
50-100	46	17,5
101-250	21	8,0
251-400	62	23,6
401-600	85	32,3
601-800	25	9,5
801-üstü	24	9,1
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin aylık gelirlerine ilişkin bulgular incelendiğinde, 50-100 YTL geliri olan 46 kişi %17,5, 101-250 YTL geliri olan 21 kişi %8, 251-400 YTL geliri olan 62 kişi %23,6, 401-600 YTL geliri olan 85 kişi %32,3, 601-800 YTL geliri olan 25 kişi %9,5, 801-üstü YTL geliri olan 24 kişi %9,1, olduğu bulunmuştur.

3.2. Futbol İle İlgilenme Boyutları

Tablo 8 Futbol Maçlarını Stadyumda İzleme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Her Hafta İzlerim	156	59,3
Ayda 1-2 Kez İzlerim	73	27,8
2-3 Ayda Bir Kez İzlerim	19	7,2
Yılda 1-2 Kez İzlerim	15	5,7
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin futbol maçlarını stadyumda izleme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, her hafta izlerim diyen 137 kişi %56,1, ayda bir iki kez izlerim diyen 73 kişi %29,9, iki üç ayda bir kez izlerim diyen 19 kişi % 7,8, yılda bir iki kez izlerim diyen 15 kişi %6,1, olduğu bulunmuştur.

Tablo 9 Araştırmaya Katılan Kişilerin Futbol Haricinde Spor Karşılaşmalarını İzleme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Evet	215	81,7
Hayır	48	18,3
Toplam	263	100

Araştırmaya katılan 263 kişilerin futbol haricinde spor karşılaşmalarını izleme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, evet cevabı veren 198 kişi %80,5, hayır cevabı veren 48 kişi %19,5, olduğu bulunmuştur.

Tablo 10. Araştırmaya Katılan Kişilerin Sadece Tuttuğu Takımın Maçlarına Gidip Gitmeme Durumlar

	N	%
Evet	164	62,4
Hayır	99	37,6
Toplam	263	100

Araştırmaya katılan kişilerin sadece tuttuğu takımın maçlarına gidip gitmeme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, evet cevabı veren 141 kişi %59, hayır cevabı veren 98 kişi %41, olduğu bulunmuştur.

Tablo 11 Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlara Stres Atmak İçin Gidip Gitmeme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Her zaman	127	48,3
Bazen	79	30
Hiçbir Zaman	57	21,7
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin maçlara stres atmak için gidip gitmeme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, her zaman cevabı veren 127 kişi %48,3, bazen cevabı veren 79 kişi %30, hiçbir zaman cevabı veren 57 kişi %21,7, olduğu bulunmuştur.

Tablo 12 Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlara Boş Zamanlarını Değerlendirmek İçin Gidip Gitmeme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Her zaman	106	40,3
Bazen	89	33,8
Hiçbir Zaman	68	25,9
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin maçlara boş zamanlarını değerlendirmek için gidip gitmeme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, her zaman cevabı veren 106 kişi %40,3, bazen cevabı veren 89 kişi %33,8, hiçbir zaman cevabı veren 68 kişi %25,9, olduğu bulunmuştur.

Tablo 13 Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlara Futbolu Çok Sevdiği İçin Gidip Gitmeme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Her zaman	196	74,5
Bazen	46	17,5
Hiçbir Zaman	21	8,0
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin maçlara futbolu çok sevdiği için gidip gitmeme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, her zaman cevabı veren 196 kişi %75,4, bazen cevabı veren 46 kişi %17,5, hiçbir zaman cevabı veren 21 kişi %8, olduğu bulunmuştur.

Tablo 14 Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlara Arkadaşlık Kurmak İçin Gidip Gitmeme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Her zaman	64	24,3
Bazen	73	27,8
Hiçbir Zaman	126	47,9
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin maçlara arkadaşlık kurmak için gidip gitmeme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, her zaman cevabı veren 64 kişi %24,3, bazen cevabı veren 73 kişi %27,8, hiçbir zaman cevabı veren 126 kişi %47,9, olduğu bulunmuştur.

Tablo 15 Araştırmaya Katılan Kişilere Göre Hakem Kimdir Sorusunu Cevaplanma Durumuna İlişkin Bulgular

	N	%
Kuralları Uygulayan Kişi	151	57,4
Oyunun Kaderini Değiştiren Kişi	70	26,6
Her İkisi	35	13,3
Diğer	7	2,7
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilere göre hakem kimdir sorusunu cevaplanma durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, kuralları uygulayan cevabını veren 151 kişi %57,4, oyunun kaderini değiştiren kişi cevabını veren 70 kişi %26,6 her ikisi cevabı veren 35 kişi %13,3, diğer cevabı veren 7 kişi %2,7, olduğu bulunmuştur.

Tablo 16 Araştırmaya Katılan Kişilerin Hakem Kararlarına Tepki Verme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Yuhalarım	66	25,1
Bağırırım	59	22,4
Küfrederim	39	14,8
Tepki Göstermem	7	2,7
Sinirlenirim	40	15,2
Kabullenirim	31	11,8
Diğer	21	8,0
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin hakem kararlarına tepki verme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, yuhalarım cevabını veren 66 kişi %25,1, bağırırım cevabını veren 59 kişi %22,4, küfrederim cevabı veren 39 kişi %14,8, tepki göstermem cevabı veren 7 kişi % 2,7, sinirlenirim cevabı veren 40 kişi % 15,2, kabullenirim cevabı veren 31 kişi % 11,8, diğer cevabı veren 21 kişi % 8, olduğu bulunmuştur.

Tablo 17 Araştırmaya Katılan Başlarında Adli Bir Olay Geçip Geçmeme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Evet	85	32,3
Hayır	178	67,7
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin başlarında adli bir olay geçip geçmeme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, evet cevabı veren 85 kişi %32,3, hayır cevabı veren 178 kişi %67,7, olduğu bulunmuştur.

Tablo 18 Araştırmaya Katılan Kişilerin Varsa Adli Olaylara Karışma Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Günlük Yaşantımla	29	11
Sporla	41	15,6
Her İkiyle	15	5,7
Toplam	85	100,0

Araştırmaya katılan adli olaylara karışmış kişilerin durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, günlük yaşantımla cevabını veren 29 kişi %11, sporla cevabını veren 41 kişi %15,6, her ikisiyle cevabı veren 15 kişi %5,7, olduğu bulunmuştur.

Tablo 19 Araştırmaya Katılan Kişilerin Varsa Adli Olaylara Karışması Sonucu Ortaya Çıkan Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Karakola Götürüldüm	34	40
Tutuklandım	24	28,2
Göz Altına Alındım	27	31,8
Toplam	85	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin varsa adli olaylara karışması sonucu ortaya çıkan durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, karakola götürüldüm cevabını veren 34 kişi %40, tutuklandım cevabını veren 24 kişi %28,2, gözaltına alındım cevabı veren 27 kişi %31,8, olduğu bulunmuştur.

Tablo 20 Spor Basın Yayınına Takip Etme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Evet	207	78,7
Hayır	33	12,5
Bazen	23	8,7
Toplam	263	100

Araştırmaya katılan kişilerin spor basın yayınına takip etme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, evet cevabı veren 207 kişi %78,7, hayır cevabı veren 33 kişi %12,5, bazen cevabı veren 23 kişi %8,7 olduğu bulunmuştur.

Tablo 21 Araştırmaya Katılan Kişilerin Spor Basın Yayınından Etkileme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Evet	135	51,3
Hayır	72	27,4
Bazen	56	21,3
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin spor basın yayınından etkileme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, evet cevabı veren 135 kişi %51,3, hayır cevabı veren 72 kişi %27,4, bazen cevabı veren 56 kişi %21,3 olduğu bulunmuştur.

Tablo 22 Kulüp Başkanları Veya Yöneticilerin Açıklamalarından Etkilenip Etkilenmeme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Evet	141	53,6
Hayır	70	26,6
Bazen	52	19,8
Toplam	263	100

Araştırmaya katılan kişilerin kulüp başkanları veya yöneticilerin açıklamalarından etkilenip etkilenmeme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, evet cevabı veren 141 kişi %53,6, hayır cevabı veren 70 kişi %26,6, bazen cevabı veren 52 kişi %19,8 olduğu bulunmuştur.

3.3. Saldırganlık Boyutu

Tablo 23 Araştırmaya Katılan Kişilerin Karşı Takımın Taraftarı Yanlışlıkla Sizin Tarafınızda Bulduğunda Tepki Verme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Döverim	78	29,7
Kendi Tarafına Geçmesi İçin Uyarırım	89	33,8
Küfredirim	22	8,4
Hiç Tepki Göstermem	69	26,2
Diğer	5	1,9
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin karşı takımın taraftarı yanlışlıkla sizin tarafınızda bulunduğunda tepki verme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, döverim cevabını veren 78 kişi %29,7, kendi tarafına geçmesi için uyarırım cevabını veren 89 kişi %33,8, küfredirim cevabı veren 22 kişi %8,4, hiç tepki göstermem cevabı veren 69 kişi % 26,2, diğer cevabı veren 5 kişi % 1,9, olduğu bulunmuştur.

Tablo 24 Araştırmaya Katılan Kişilerin Takımı Yenildiğinde Sinirlenip Acısını Çevresindekilerden Çıkartma Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Evet	111	42,2
Hayır	152	57,8
Toplam	263	100

Araştırmaya katılan kişilerin takımı yenildiğinde sinirlenip acısını çevresindekilerden çıkartma durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, evet cevabı veren 111 kişi %42,2, hayır cevabı veren 152 kişi %57,8, olduğu bulunmuştur.

Tablo 25 Araştırmaya Katılan Kişilerin Takımı Yenildiğinde Sinirlenip Acısını Çevresindekilerden Çıkartma Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Ailemden	19	17,1
Arkadaşlarımdan	34	30,6
Önümüze Gelen Herkesten	16	14,4
Rakip Takımın Oyuncularından	11	9,9
Rakip Takımın Seyircilerinden	23	20,7
Stattaki Koltuklardan	2	1,8
Diğer	6	5,4
Toplam	111	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin takımı yenildiğinde sinirlenip acısını çevresindekilerden çıkartma durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, ailemden cevabını veren 19 kişi %17,1, arkadaşlarımdan cevabını veren 34 kişi %30,6, önümüze gelen herkesten cevabı veren 16 kişi %14,4 rakip takımın oyuncularından cevabı veren 11 kişi % 9,9, rakip takımın seyircilerinden cevabı veren 23 kişi % 20,7, stattaiki koltuklardan cevabı veren 2 kişi % 1,8, diğer cevabı veren 6 kişi % 5,4, olduğu bulunmuştur.

Tablo 26 Araştırmaya Katılan Kişilerin Karşı Takım Taraftarları Oyuncularınıza Küfrettiğinde Onlarla Kavga Etme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Her zaman	59	22,4
Bazen	72	27,4
Hiçbir Zaman	132	50,2
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin karşı takım taraftarları oyuncularınıza kürettiğinde onlarla kavga etme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, her zaman cevabı veren 59 kişi %22,4, bazen cevabı veren 72 kişi %27,4, hiçbir zaman cevabı veren 132 kişi %50,2, olduğu bulunmuştur.

Tablo 27 Araştırmaya Katılan Kişilerin Karşı Takım Oyuncularını Düşman Olarak Görme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Her zaman	31	11,8
Bazen	69	26,2
Hiçbir Zaman	163	62,0
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin karşı takım oyuncularını düşman olarak görme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, her zaman cevabı veren 31 kişi %11,8, bazen cevabı veren 69 kişi %26,2, hiçbir zaman cevabı veren 163 kişi %62,0, olduğu bulunmuştur.

Tablo 28 Araştırmaya Katılan Kişilerin Tuttuğu Takım Maçı Mağlup Bitirmesini Normal Karşılama Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Her zaman	67	25,5
Bazen	144	54,8
Hiçbir Zaman	52	19,8
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin tuttuğu takım maçı mağlup bitirmesini normal karşılama durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, her zaman cevabı veren 67 kişi %25,5, bazen cevabı veren 144 kişi %54,8, hiçbir zaman cevabı veren 52 kişi %19,8, olduğu bulunmuştur.

Tablo 29 Araştırmaya Katılan Kişilerin Maç Esnasında Veya Sonrasında Kavga Olaylarına Katılma Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Her zaman	28	10,6
Bazen	38	14,4
Hiçbir Zaman	197	74,9
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin maç esnasında veya sonrasında kavga olaylarına katılma durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, her zaman cevabı veren 28 kişi %10,6, bazen cevabı veren 38 kişi %14,4, hiçbir zaman cevabı veren 197 kişi %74,9, olduğu bulunmuştur.

Tablo 30 Araştırmaya Katılan Kişilerin Tezahürlere Katılınca Rahatlama Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Evet	116	44,1
Hayır	60	22,8
Bazen	87	33,1
Toplam	263	100

Araştırmaya katılan kişilerin tezahürlere katılınca rahatlama durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, evet cevabı veren 116 kişi %44,1, hayır cevabı veren 60 kişi %22,8, bazen cevabı veren 87 kişi %33,1, olduğu bulunmuştur.

Tablo 31 Araştırmaya Katılan Kişilerin Tezahürlara Karşı Olma Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Evet	147	55,9
Hayır	82	31,2
Bazen	34	12,9
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin tezahürlara karşı olma durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, evet cevabı veren 147 kişi %55,9, hayır cevabı veren 82 kişi %31,2, bazen cevabı veren 34 kişi %12,9, olduğu bulunmuştur.

Tablo 32 Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlarda Olumlu Veya Olumsuz Bir Durumda Küfür Ederek Rahatlama Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Evet	76	28,9
Hayır	139	52,9
Bazen	48	18,3
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin maçlarda olumlu veya olumsuz bir durumda küfür ederek rahatlama durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, evet cevabı veren 76 kişi %28,9, hayır cevabı veren 139 kişi %52,9, bazen cevabı veren 48 kişi %18,3, olduğu bulunmuştur.

Tablo 33 Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlarda Sporculara Veya Hakemlere Yapılan Küfürleri Değerlendirme Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Haklı Buluyorum	83	31,6
Yanlış Buluyorum	140	53,2
Küfür Yüzünde Maçlara Gelmek İstemiyorum	40	15,2
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin maçlarda sporculara veya hakemlere yapılan küfürleri değerlendirme durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, haklı buluyorum cevabı veren 83 kişi %31,6, yanlış buluyorum cevabı veren 140 kişi %53,2, küfür yüzünden maçlara gelmek istemiyorum cevabı veren 40 kişi %15,2, olduğu bulunmuştur

Tablo 34 Araştırmaya Katılan Kişilerin Karşı Takımın Taraftarını Nasıl Gördüklerine İlişkin Bulgular

	N	%
Bizimle Aynı Duyguları Taşıyan Topluluk	126	47,9
Aynı Ortamda Bulunmak İstedğim Kişiler	29	11,0
Düşman	37	14,1
Rakip	69	26,2
Diğer	2	0,8
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin karşı takımın taraftarını nasıl gördüklerine ilişkin bulguları incelendiğinde bizimle aynı duyguları taşıyan topluluk cevabını veren 126 kişi %47,9, aynı ortamda bulunmak istediğim kişiler cevabını veren 29 kişi %11,0, düşman cevabı veren 37 kişi %14,1, rakip cevabı veren 69 kişi % 26,2, diğer cevabı veren 2 kişi %0,8, olduğu bulunmuştur.

Tablo 35 Araştırmaya Katılan Kişilerin Yanlılıkla Karşı Takımın Taraftarı Arasında Olsa Nasıl Davranacakları İle İlgili Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Hiç Sesimi Çıkarmadan Otururum	124	47,1
Takımım İçin Her şeyi Göze Alırım	42	16,0
Kendi Tarafıma Geçmeye Çalışırım	74	28,1
Diğer	23	8,7
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin yanlılıkla karşı takımın taraftarı arasında olsa nasıl davranacakları ile ilgili durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde hiç sesimi çıkarmadan otururum cevabını veren 124 kişi %47,1, takımım için her şeyi göze alırım cevabını veren 42 kişi %16, kendi tarafıma geçmeye çalışırım cevabı veren 74 kişi %28,1, diğer cevabı veren 23 kişi %8,7, olduğu bulunmuştur.

Tablo 36 Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçtaki Olaylar Sırasında Polislin Davranışlarını Nasıl Gördüklerine İlişkin Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Haklı	55	20,9
Haksız	74	28,1
Daha Hoşgörülü Olabilirler	87	33,1
Yetersiz	29	11,0
Diğer	18	6,8
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin maçtaki olaylar sırasında polislin davranışlarını nasıl gördüklerine ilişkin bulgular incelendiğinde haklı cevabını veren 55 kişi %20,9, haksız cevabını veren 74 kişi %28,1, daha hoşgörülü olabilirler cevabı veren 87 kişi %33,1, yetersiz cevabı veren 29 kişi %11, diğer cevabı veren 18 kişi %6,8, olduğu bulunmuştur.

Tablo 37 Araştırmaya Katılan Kişilerin Maçlarda Taraftarların Tartışma Ve Olay Çıkarmalarını Doğru Bulma Durumlarına İlişkin Bulgular

	N	%
Evet	74	28,1
Hayır	189	71,9
Toplam	263	100

Araştırmaya katılan kişilerin maçlarda taraftarların tartışma ve olay çıkarmalarını doğru bulma durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, evet cevabı veren 74 kişi %28,1, hayır cevabı veren 189 kişi %71,9, olduğu bulunmuştur.

Tablo 38 Araştırmaya Katılan Kişilerin Maç Sırasında En Çok Tahrik Eden Durumlara İlişkin Bulgular

	N	%
Hakemin Davranışları	116	44,1
Futbolcuların Davranışları	85	32,3
Seyircilerin Davranışları	44	16,7
Diğer	18	6,8
Toplam	263	100,0

Araştırmaya katılan kişilerin maç sırasında en çok tahrik eden durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde hakemin davranışları cevabını veren 116 kişi %44,1,

futbolcuların davranışları cevabını veren 85 kişi %32,3, seyircilerin davranışları cevabı veren 44 kişi %16,7, diğere cevabı veren 18 kişi %6,8, olduğu bulunmuştur.

SONUÇ

Yapmış olduğumuz çalışmada yaş grupları ile saldırganlık eğilimleri arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur($P<0,05$).Yaş grupları arttıkça seyircilerin saldırganlık eğilimlerinin azalırken, gençlerin çoğunun karşılaşma izlemeye rahatlamak, deşarj olmak için geldikleri söylenebilir.

Tablo 39 Temel ve Alt Problemlerine İlişkin Veriler

	Karşı Takım Oyuncularının Düşman Görünme Durumları	Maçlarda Kötü Tezahürata Katılma Durumları	Takım Yenilgisinin Hazmedilemeyip Çevreden Çıkartma Durumları
Yaş	,012	,018	,022
Gelir Durumu	,025	,009	,004
Meslek Durumları	,003	,002	,029
Öğrenim Durumları	,037	,032	,045
İkamet Yerleri	,025	,000	,007
Yönetici Açıklamaları	,047	,032	,000
Spor Basını	,040	,008	,002
Hakem Kararları	,031	,011	,012

$P < 0,05$

Yapılan bu çalışmada, yaş gruplarını incelendiğinde seyircilerin büyük çoğunluğunun (Tablo 1 e göre % 76). 15-30 yaş grupları arasında yoğunlaştığı ve Taşgın (2000)'in yaptığı çalışmaya da paralel olduğu (% 60'ı; 15-29) olduğu görülmüştür. Arslan ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada, seyircilerin çoğunluğunun, 15-30 yaşları arasında erkek seyircilerden oluştuğu (ARSLAN,1997), Doğan'ın yaptığı araştırma sonuçlarında, seyircilerin % 47.94'ünün 16-20 yaş grubunda olduğu (DOĞAN, B., MORALİ, S., 1999), Acet'in yaptığı çalışmada seyircilerin % 64.4'ünün 15-25 yaş grubunda olduğu (ACET, M., 1997), Karagözlü ve Ay'ın yaptıkları çalışmada da seyircilerin % 58'inin 15-25 yaş grubunda olduğu görülmüştür (KARAGÖZOĞLU,1999). Alıntıladığımız araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere, futbol seyircilerinin daha çok genç insanların ve erkek seyircilerin oluşturduğu söylenebilir.

Yapmış olduğumuz çalışmada gelir durumları ile saldırganlık eğilimleri arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur($P<0,05$). Fiili olarak olaylara katılanlar gelir düzeyi düştükçe artış göstermiştir. ACET' in yapmış olduğu çalışma da bizim çalışmamızı desteklerken araştırma grubunun 2001 itibarıyla % 71.6'sının düşük

gelir (325 milyon ve aşağısı) düzeyinde, % 20.5'inin ise çok daha düşük gelir düzeyinde (100 milyon ve aşağısı) oldukları görülmektedir. Ekonomik düzeyin her şeyde etkili olduğu bilinmektedir. Çalışmamızda da, ekonomik düzey düştükçe olaylara katılma oranı paralel bir şekilde artma göstermiştir. Ekonomik düzey arttıkça sözlü protestolar, düşüklüğünde ise olaylara fiili olarak katılımlar artmıştır. Gelir düzeyi düştükçe "Karşılaşmalarda küfredirim." diyenlerin sayısında da artış olduğu gözlenmiştir, "Şiddetin nedenleri" sorusuna ise gelir düzeyleri düşük olanların daha çok "ekonomik yetersizlik" dedikleri tespit edilmiştir. Dolayısıyla, ekonomik düzeyin insanların kişilikleri ve davranış türleri üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Gelir düzeyi ile amigo davranışları, mağlubiyet sonrası tepki, hakemlere karşı tavır, mağlubiyet sonrası stres atma, karşılaşmaya geliş nedeni, küfür etme, olaylara katılma, tezahürlere katılma arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur ($P<0.05$). Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yapılan araştırmalarda da, taşkınlığa neden olan seyircilerin eğitim seviyesi düşük ve ekonomik olarak daha alt gruplarda yer aldıkları göz önüne alındığında, yaptığımız çalışmanın sonuçları bu araştırmalarla da benzerlik göstermiştir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre, seyirci taşkınlıklarının nedenini; seyircilerin eğitim seviyeleri ve en önemlisi de ekonomik sorunlarıyla ilişkili olduğu şeklinde gösterebiliriz. Yapılan çalışmalarla elde ettiğimiz sonuçlar arasında paralellik vardır.

Yapmış olduğumuz çalışmada meslek durumları ile saldırganlık eğilimleri arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,05$). Karagözoğlu ve arkadaşlarının yapmış olduğu çalışmada da öğrenciler, memurlar ve serbest meslek grubundaki seyirciler, karşılaşmaya geliş nedenlerini "deşarj olup rahatlamak" olarak dile getirirken, kendilerini en çok hakemin yanlış tutum ve davranışlarının tahrik ettiğini belirtmişlerdir. ACET' in yapmış olduğu çalışmasında ise hata yaptığı bir pozisyonda, öğrenciler ve serbest meslek grubundaki kişiler "küfredebileceklerini", tepkilerini bu şekilde dile getireceklerini ifade ederlerken, "memurların" ve "tüccarların" hakemin yapacağı hatalar için, "Saygıyla karşılarız, o da insandır, hata yapabilir." dediklerini tespit etmiştir. Doğan ve arkadaşları, yaptıkları çalışmada Meslek grubu iyiye doğru gittikçe "kazanmak için her yolun mubah olmadığı" etkeninin, "küfrün"deşarj yolu ve hak olduğunu savunanların meslek durumları ile anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu söylemiştir. Meslek durumu yükseldikçe saldırganlık eğilimlerinin azaldığı söylenebilir.

Yapmış olduğumuz çalışmada öğrenim durumları ile saldırganlık eğilimleri arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($P<0,05$). Doğan ve arkadaşlarının (1996) çalışmaları, çalışmamızı destekler niteliktedir. Acet' in yapmış olduğu çalışmada da şiddete karşı alınabilecek önlemler arasında, örneklemin % 60'ının onayladığı "Seyircilerin eğitim düzeyinin yükseltilmesiyle mümkündür." seçeneği; en çok öğrencilerin, memur ve serbest meslek grubu seyircilerin katılımıyla, tıpkı şiddetin nedenlerine benzer bir yoğunluk göstermiştir. Ayrıca çalışmaya katılanların büyük bir çoğunluğu; şiddet olaylarının en önemli nedeninin seyircilerin yetersiz eğitiminden kaynaklandığını, seyircilerin eğitim düzeylerinin yükseltilmesinin, olayların önlenmesinde etkin bir rol oynayabileceğini ifade etmişlerdir. Araştırmanın sonucunda öğrenim düzeyi arttıkça saldırganlık eğilimlerinin azaldığı söylenebilir.

Yapmış olduğumuz çalışmada ikamet yerleri ile saldırganlık eğilimleri arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur($P<0,05$). Arıkan'ın (2000) çalışmasında da görülen, seyircilerin metropol ve il merkezlerinde ikamet ettikleri sonucu, çalışmamızla paralellik arz etmektedir. Seyircileri ikamet yerleri ile karşı takım oyuncularını düşman olarak görmeleri arasındaki ilişkiye bakıldığında merkezde ikamet edenlerin ilçede ikamet edenlere oranla rakip takım oyuncularını düşmanca gördüğünü söyleyebiliriz. Bunun sebebi için ilde ikâmet edenlerin daha çok deşarj olmak ve rahatlamak için karşılaşmalara geldiği, bunun da günlük yaşantı içerisinde yoğun stres altında olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Yapmış olduğumuz çalışmada yöneticilerin açıklamaları ile saldırganlık eğilimleri arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur($P<0,05$). ACET' in yapmış olduğu çalışmada şiddet olaylarının engellenmesinde % 95lik bir oranla, yöneticilerin yardımcı ve etkili olabilecekleri ifade edilmiştir. Bir kulübün başkanı ile yönetim kurulunun gerçekten şiddet olaylarının önlenmesini istemeleri, bu problemin büyük oranda çözülebileceği, aksi takdirde, şiddet olaylarının artışında da bunların önemli ölçüde etkili olabileceği söylenebilir. Yöneticiler ve kulüp başkanlarının seyircinin saldırganlık eğilimlerini dikkate alarak açıklama yapmaları gerektiği söylenebilir.

Yapmış olduğumuz çalışmada spor basını ile saldırganlık eğilimleri arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur($P<0,05$). Yüksel arkadaşlarına göre de, seyirciler, şiddetin çıkmasında spor yazarlarının etkili olduğunu % 20 oranında ifade etmişlerdir. Yüksel ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise seyircilerin % 89'unun bu soruya "evet" dedikleri, % 89'unun da şiddet olaylarının engellenmesinde de spor yazarlarının etkili bir faktör olduklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla, spor yazarlarının konumları itibarıyla çok dikkatli davranmaları gerektiği, insanları hem olumlu hem de olumsuz yönde etkiledikleri, bu nedenle yazılarını kullandıkları üslûba dikkat ederek yazmaları, olaylara daha iyi niyetli yaklaşmaları gerektiği bilincine varmaları gerektiği söylenebilir.

Araştırma sonuçlarına göre, seyircilerin sosyokültürel bilgilerinin dağılımında cinsiyet, yaş, medenî durum, eğitim düzeyi, meslek grupları, ikâmet edilen yer, aile yapısı ve gelir düzeyleri, kişilikleri ile ilgili farklılıkların olduğu tespit edilmiştir.

ÖNERİLER

1-Antrenörler konum itibarıyla Önemli bir faktördür. Antrenörler, sporcularının saha içerisinde yapması gereken olumlu ve olumsuz davranışları belirlemeli; rakibe, hakeme, seyirciye, yönetime, medyaya vb. karşı hal ve hareketlerine dikkat etmeli, ihlâli durumunda başarılı olursa da o sporcuyu cezalandırılmalıdır. Kazanmanın ve kaybetmenin her şey olmadığını önce kendisi bilmeli, daha sonra sporcularına öğretmelidir. Medya ile ilişkisi ölçülü olmalıdır.

2-Amigolar (tribün lideri), karşılaşmalar esnasında üstlendikleri sosyal rol gereği büyük öneme sahip kişilerdir. Spora ve tribünlere renk katan bu kişilerin başıboş bırakılmaması, her isteyen amigo olarak görev yapmaması sağlanmalıdır. Amigoların kulüp bünyesinde çalışan, eğitim düzeyi yüksek, insan psikolojisinden, sporcu psikolojisinden anlayan, sosyoloji ve kitle psikolojisini bilen kişilerden oluşması sağlanmalıdır. Amigolar, eğitimden geçirildikten sonra görev almalıdırlar. Çünkü hitap ettikleri kitle büyük bir kitledir. Bu nedenle amigoluğun müesseseleştirilmesi kanaatindeyiz.

3-Spor, dolayısıyla futbolda kent kavgalarının ortadan kalkması için birbirine yakın illerin mümkünse aynı gruba düşmemesine (Spor yapılacak diye insanların zarar görmesi ve ölmeleri gerekmemektedir. Futboldan dolayı komşu illerin insanların birbirine karşı kin ve nefret duymaları, olmaması arzu edilen davranışlardır.) özen gösterilmelidir. Aksi takdirde yöneticilerin sağ duyulu davranmaları sağlanmalıdır.

4-Toplumun ekonomik refah düzeyi geliştirilmelidir. Küfür, kavg ve dövüşün üst düzeylerde olması, toplumun tabanında problemlerin olduğunun göstergesidir. Bu tür olaylar sadece stadyumlarda görülmemektedir. Sosyal yaşamın her alanında görülmektedir. Bunların nedenlerine inerek çözüm yolları üretilmelidir.

5-Taşkınlık yapan seyircilerin takımlarına saha kapatma cezasının verilmesinde olduğu gibi, ayda bir kez, en centilmen takım seyircisinin seçilerek ödüllendirilmesi de sağlanmalıdır.

6-Sporcular, kendi sorumluluklarını bilerek hakeme, rakibe ve seyircilere karşı temkinli olmalıdırlar.

7-Girişte iyi bir kontrolün yapılması da olayların azalmasına katkıda bulunacağından, üzerinde herhangi bir kesici, delici veya yaralayıcı alet bulunan kişilerin sahaya alınmaması

sağlanmalıdır. Karşılaşma öncesinde de bu tür aletlerin sahaya taşınmasına izin verilmemelidir.

8-Stadyumlara fazla seyirci alınmamalı ve tüm stadyumun oturulacak şekilde rahat koltuklarla donatılması, ayakta karşılaşma izletilmemesi sağlanmalıdır.

9-Cezaî önlemlerin caydırıcılığı olmalı ve muhakkak uygulanmalıdır. Sporu çirkinleştiren, amacından saptıran ve kitleleri yanlış yönlendiren her kim olursa olsun, hak ettiği muameleye, cezaya çarptırılmalı ve bu, örnek olay olarak kamuoyuna açıklanmalıdır.

10-Sporcular karşılaşmalara iyi hazırlanmalı, kendini ve seyirciyi kandıracak tahrik edici davranışlardan kaçınmalıdırlar.

11-Türkiye Futbol Federasyonu sporun faydalarını, sporun dostluk ve kardeşlik olduğunu anlatan, seyircileri fair play davet edici ifadelerin bulunduğu bir kaset hazırlatmalı; karşılaşmalardan önce ve devre arası, seyircilere gösterilerek veya dinletilerek bilinçlendirilmeye çalışmalıdır.

12-Karşılaşmadan önce ve devre arası yatıştırıcı müzikler ile seyirci rahatlatılmalıdır.

13-Saldırganlık ve şiddetin sonradan öğrenilmiş davranış olduğu, kişilerin öncelikle bunu ailesinde, sonra arkadaş çevresinde pekiştirdiği bilinmektedir. Bu nedenle iyi bir aile yapısı oluşturulmalıdır. Toplumların güçlü bir şekilde ayakta durmasının başlıca nedeni ailedir. Aile yapısını güçlendirmek, dolayısıyla kültürümüzü güçlendirmek ve sahip çıkmak gerekmektedir.

14-Spor köşe yazarları, gerek olayların çıkmasında, gerekse olayların önlenmesinde kendilerine düşen görevin bilincinde olarak kullanacakları üslûba dikkat etmelidirler.

15-Spor yayımları kışkırtıcılıktan uzak, doğru, objektif, yanlış anlamalara izin vermeyecek şekilde taraftan, izleyiciyi, sporcuyu ve halkı eğitici tarzda olmalıdır.

KAYNAKÇA

- ACET, Mehmet, (1997), *Futbol Seyircisinin Sosyokültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi Voleybol ve Basketbol Seyircileri ile Karşılaştırılması*, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- ANA BRITANNICA, İstanbul 1986.
- ARIK, A, (1998), *Motivasyon ve Heyecan Ders Notları*, İstanbul Üniversitesi.
- ARKONAÇ, S, (1993), *Psikoloji Zihinsel Süreçleri Bilimi*, Alfa Basım Yayım, İstanbul.
- ARSLAN, C., BİNGÖLBALI, A, (1997), *Futbol Seyircisini Fanatik Olmaya Yönelten Motivasyonel ve Psikolojik Etkenler*, Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, Hacettepe Üniversitesi, Yıl 6, s. 3-10, Ankara.
- ASLANTÜRK, Z., AMMAN, M.T, (2000), *Sosyoloji, Kuramlar, Kurumlar, Süreçler. Teorileri*, Kaknüs Yayınları, İstanbul.
- AYDIN, G, (2001), *"Holiganlar Basketbol Salonlarına da İndi "*, Hürriyet Pazar, 21 Ocak, s. 21.
- ATAR, Tolga (2001), *"Holiganlar Yargılanıyor"*, Hürriyet, 19 Şubat, s.28.
- BOZDEMİR, M, (1998), *Futbol Fanatizminin Sosyolojik Açısından Tahlili*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- BÜYÜK LAROUSSE, İstanbul 1986.
- ÇAHA, O, (1999), *"Spora Yaslanarak Bir Nefes Almak"*, Düşünen Siyaset Dergisi, Sayı 2, Mart, s.115-125.
- DOKSAT, R, (1980), *"Gençlik Psikolojisi ve Kültür İntikali"*, Kültür ve Sanat, Sayı 4, Nisan, s. 84.
- DOĞAN, B., MORALİ,S, (1999), *"Futbolda Seyirci Taşkınlıkları ve Bunun Altında Yatan Psikososyal Nedenler"*, Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, Hacettepe Üniversitesi Yıl: 6. s.12-15.

- ENÇ, M, (1990), *Ruh Bilim Terimler Sözlüğü*, Karatene Yayınları, Ankara.
- EPAK, (1999), "*Disiplin Uygulamasında Futbolcu-Hakem İlişkisi* ", Futbol Eğitim, T.F.F. Yayını, İstanbul.
- ERTÜRK, Y, (1994), *Toplumsal-Kültürel Dinamikler ve Aile, Aile ve Eğilim*, Türk Eğilim Derneği Yayınları, s. 131-132.
- ERDEMLİ, Atilla, (1996), *İnsan-Spor ve Olimpizm*, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- ERKAL, Mustafa, (1986), *Sosyolojik Açıdan Spor*, MEGS Yayın no:30, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- ERKAL, Mustafa., ÖZBAY, Güven., AYAN, Dursun, (1998), *Sosyolojik Açıdan Spor*, Der Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.
- FICHTER, Joseph, (Çeviren: ÇELEBİ, Nilgün), (1994), *Sosyoloji Nedir?*, Atilla Kitapevi, Ankara.
- FİŞEK, Kurtan, (1980), *Spor Yönetimi*, A.Ü.S.B.F Yayınları no: 445, Ankara.
- GLYN. C, (1986), *Ryetal Learning Experiences in Sport Psyclogy*, USA, s.71 –77.
- GÜVEN, O, AYAN, D, (1998), *Sporda Özdeşleşme Üzerine Bir Düşünme*, Türk Yurdu Dergisi, Cilt 18, Sayı 133, s.47-53.
- HORAK, Roman REITER., Wolfgang BORA Tanıl, (1993), *Futbol ve Kültürü*, İletişim Yayıncılık A.Ş.
- HORTATÇU, N, (1998), *Grup İli ve Gruplar Arası İlişkiler*, İmge Yayın Evi, s.85.
- İKİZLER, Can, (1997), *Sporda Başarının Psikolojisi*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.
- İMAMOĞLU, O, (1990), *Sporcu ve Seyirci Sağlığı*, Doktora Tezi, MÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İNAN, A, (2001), "*Şiddeti Anlamak*", Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı 39, s. 46-47.
- KARAGÖZLÜOĞLU, C., AY, S M, (1999), *Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri: İstanbul Örneği*, Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, Ankara.
- KILCIGİL, Ertan.,(1998), *Sosyal Çevre- Spor İlişkileri Teori ve Elit Sporculara İlişkin Bir Uygulama*, Bağırhan Yayımevi, Ankara.

- KOZANOĞLU, C, (1999), *Futbolun Sosyolojisi*, 21. Yüzyılın Eşiğinde Sosyoloji Konuşmaları (Ed. Ümit Meriç YAZAN), Tımas Yayınları, İstanbul.
- KÖKNEL, Ö, (1996), *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, Altın Kitaplar, s. 233-236, 258.
- KUCUR, R, (1995), *Kimlik Aşırılıkları*, Aksiyon, Yıl:2, Sayı:55, Aralık, s.30-31.
- KÜÇÜK, V, (1994), *Futbolda Saldırgan Davranışların Temelleri*, Futbol, KKTC Antrenörler Birliği Yayını, s.2.
- KÜÇÜK, V., ACET, M, (1998), *Kitle İletişim Araçlarından Yazılı Basının Kullanılmış Olduğu Üslûbun Sporcu ve Seyirci Saldırganlığı Açısından İncelenmesi*, 5. Spor Bilimleri Kongresi, Ankara.
- KÜÇÜK, V., ACET, M., KIZILET, A, (2000), *Futbol Seyircisinin Sosyokültürel Yapılarının Analizi*, Marmara Üniversitesi Spor Araştırmaları Dergisi.
- LE BON, G, (1997), *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayınları, 1. Baskı. s. 27-31.
- MAVİLİ AKTAŞ, A, (1997), *Grup Süreci ve Grup Dinamikleri*, Sist. Yayıncılık, s.5.
- MEB Yayınları (1993), İstanbul.
- NİRUN, N., BAYKURT, N, (1997), *Liseler İçin Sos.III*, 7. Baskı, s.143-145.
- OLUÇ, M, (1987), *Sosyal Sınıflar (Sosyal Katmanların) Pazarlama Açısından Önemi*, Pazarlama Dünyası Yıl 1, Sayı 2, s. 2-12.
- ÖZBAYDAR, S, (1983), *İnsan Davranışlarının Sınırları ve Spor Psikolojisi*, Altın Kitaplar, s.214-215. 233-234.
- ÖZTÜRK, Füsun, (1998), *Toplumsal Boyutlarıyla Spor*, Bağırğan Yayımevi, Ankara.
- ROVERSI, A, (1991), *Football Violence in Italy*, Int. Rev. For. Sac. of Sport 26, s.4.
- SAVAŞ, İ, (1985), *Spor Sözlüğü Terimler ve Açıklamaları*, Ren Kitabevi, İst. s.7-15.
- SAVAŞ, İsa, (1997), *Spor Genel Kültürü*, İnkılap Kitapevi, İstanbul.
- SERARSLAN, Z, (1990), *Spor Pazarlaması, Sporun Topluma Yaygınlaştırılmasında Pazarlama Tekniklerinden Yararlanma*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Fakültesi Pz. ABD. s. 79-157.

- SEZEN , Y , (1999), Sosyoloji de ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, s. 25.
- ŞAHİN, Hacı Murat, (2002), *Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü*, Gaziantep Spor Kulübü Yayınları, Yayın no: 1, Nobel Yayın Dağıtım, s.12-18.
- ŞAHİN, Hacı Murat, (2003), *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*, Nobel Basım Evi, s.25-28. Marmara Üniversitesi B.E.S.Y.O Spor Bilimleri Dergisi, II. Spor Bilimleri Kongresi Özel Sayısı, 8-10 Mayıs 1997, Cilt :1, Sayı:2, Haziran, s.42-45.
- TEZCAN, M, (1997), *Türk Kişiliği ve Kültür- Kişilik İlişkileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara. s. 16-17.
- TALİMCİLER, A, (2000), *Türkiye'de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi (Fanatik ve Fotomaç Örneği)*, Celal Bayar Üniversitesi Uluslar Arası Spor ve Medya Sempozyumu Bildirileri.
- TAŞGIN, Ö, (2000), *Fenerbahçe Futbol Seyircisinin Sosyoekonomik Profili*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enst.
- TİRYAKİ, Ş, (1996), *Sporda Grup ve Grup Dinamiği*, Sporda Psiko-Sosyal Alanlar Seminer Kitabı,. Ankara Üniversitesi, s. 1-17.
- TİRYAKİ, Şefik (2000), *Spor Psikolojisi Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama*, Eylül Kitap ve Yayın Evi s.5-26.
- TUNCEL, B, (2000), *Futbol ve Holiganizm*, Sp Dr, İstanbul Ün., Yıl: 1, Sayı: 4, s.44-48.
- VOIGT, D, (1998), *Spor Sosyolojisi*, (Cv:Ayşe Atalay), Alkım Yay. İst. s. 202-224.
- YETİM, A, (1996), *Sosyoloji ve Spor*, Toprak Matbaacılık, Ankara s.114-187-196.
- YETİM, A, (1996), *Spor Yönetiminde Liderlik*, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, Gazi Üniversitesi, Cilt 1, Sayı 3, s. 85-94.
- YÜKSEL, H., DOĞAN, B., MORALİ, S., ACAR, M, F, (1998), *Futbolda Şiddetin Toplum Bilimsel Boyutları*, Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, Hacettepe Üniversitesi, Yıl 5, Sayı 1, s.42-48.
- ZÜLAL, A, (2001), *Çağımıza Özgü Bir Sorun mu? Şiddet*, Bilim ve Teknik Dergisi. Sayı 399, s. 34-41.

EKLER

Anket

Sayın katılımcı bu anket “Futbol Seyircisini Saldırganlığa İten Nedenler” isimli araştırma için düzenlenmiştir. Cevap için (X) işareti koyunuz.

1. Cinsiyetiniz?

Erkek Kadın

2. Yaşınız?

20 den az 21-30 31-40 41-50 51 üstü

3. Doğum Yeriniz?

İl İlçe

4. Nerede oturuyorsunuz?

Merkezde
 Merkeze Yakın Mahalle
 Kenar Mahallede
 İlçede
 Köyde

5. Öğrenim Durumunuz?

Okur-Yazar Değil İlkokul Mezunu Ortaokul Mezunu
 Lise veya Dengi Okul Üniversite

6. Medeni Durumunuz?

Evli Bekar
 Dul Boşanmış Çok Evli

7. Evli ise çocuk sayınız?

Çoçuksuz
 Bir
 İki
 Üç
 Dört
 Beş Üstü

8. Mesleğiniz aşağıdakilerden hangisidir?

Öğrenci Memur İşçi Serbest Meslek
 İşsiz Sanayici Çiftçi

9. Aylık geliriniz nedir?

- 50-100 milyon 101-250 milyon 251-400 milyon
 401-600 milyon 601-800 milyon 801-üstü

10. Ailenizin aylık geliri nedir?

- 50-100 milyon 101-250 milyon 251-400 milyon
 401-600 milyon 601-800 milyon 801-üstü

11. Ailenizin maddi durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Çok kötü
 Düşük
 Orta
 İyi
 Çok iyi

12. Aile bütçenize sizden başka katkıda bulunan var mı?

- Hayır Eşim Çocuklarım Annem Babam Başka (Belirtiniz).....

13. Lisanslı veya lisanssız olarak spor yaptınız mı?

- Önceleri Yapmıştım Hiç Yapmadım Halen Yapıyorum

14. Futbol maçlarını stadyumda izler misiniz ?

- Her hafta izlerim
 Ayda 1-2 kez
 2,3 ayda 1 kez
 Yılda 1-2 kez

15. Futbolun haricinde spor karşılaşmalarını izler misiniz ?

- Evet Hayır

16. Sadece tuttuğunuz takımın maçlarına mı gidiyorsunuz ?

- Evet Hayır

17. Amatör futbol maçlarını izler misiniz?

- Evet Hayır

18. Maçlara stres atmak için mi gidensiniz ?

- Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman

19. Maçlara boş zamanlarınızı değerlendirmek için mi gidensiniz ?

- Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman

20. Maçlara futbolu çok sevdiğiniz için mi gidensiniz ?

- Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman

21. Maçlara arkadaşlık kurmak için mi gidensiniz ?

- Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman

22. Maç esnasında hakeme küfür eder misiniz ?
 Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman
23. Karşı takım oyuncularına küfür eder misiniz?
 Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman
24. Karşı takım oyuncularını düşman olarak görür müsünüz?
 Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman
25. Tuttuğunuz takımın oyuncuları kötü futbol oynadığında, onları yuhalar mısınız?
 Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman
26. Karşı takımın taraftarları oyuncularınıza küfür ettiği zaman onlarla kavga eder misiniz?
 Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman
27. Tuttuğunuz takım maçı mağlup durumda bitirirse bunu normal karşılar mısınız?
 Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman
28. Tuttuğunuz takım maçı mağlup durumda bitirirse, onları yuhalar mısınız?
 Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman
29. Tuttuğunuz takım maçı mağlup durumdaysa çok sinirlenip onlara küfür eder misiniz?
 Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman
30. Maç esnasında, öncesinde, sonrasında kavga olaylarına şahit oldunuz mu?
 Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman
31. Maç esnasında veya sonrasında kavga olaylarına katıldınız mı?
 Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman
32. Maçlarda kötü tezahürata katılıyor musunuz?
 Her zaman Sık sık Bazen Hiçbir zaman
33. Tezahürlere katılınca kendiniz de bir rahatlama hissediyor musunuz?
 Evet Hayır Bazen
34. Küfürlü tezahürata karşı mısınız?
 Evet Hayır Bazen
35. Maçlarda olumlu ya da olumsuz herhangi bir durumda küfrederek herhangi bir rahatlama hisseder misiniz?
 Evet Hayır Bazen

36. Maçlarda sporcu veya hakemlere yapılan küfürleri nasıl buluyorsunuz?

- Haklı buluyorum
 Yanlış buluyorum
 Küfür yüzünden maçlara gelmek istemiyorum

37. Karşı takımın taraftarlarını nasıl görüyorsunuz?

- Bizimle aynı duyguları taşıyan topluluk
 Aynı ortamda bulunmak istediğim kişiler
 Düşman
 Rakip
 Başka (Belirtiniz).....

38. Karşı takımın bir taraftarı yanlışlıkla sizin bulunduğunuz tarafta ise tepkiniz ne olur?

- Döverim
 Kendi tarafıma geçmesi için uyarırım
 Küfrederim
 Hiç Tepki Göstermem
 Başka (Belirtiniz).....

39. Sizce hakem kimdir ?

- Kuralları uygulayan kişi
 Oyunun kaderini değiştiren kişi
 Her ikisi
 Başka

40. Hakemin takımınız aleyhine vermiş olduğu bir karara tepkiniz ne olur ?

- Yuhalarım Tepki göstermem Bağırırım Sinirlenirim
 Küfrederim Kabullenirim Başka (Belirtiniz).....

41. Takımınız yenildiği zaman sinirlenip bunun acısını çevrenizdekilerden çıkartmaya çalışır mısınız?

- Evet Hayır

42. Cevabınız evet ise; kimden?

- Ailemden Rakip takım oyuncularından
 Arkadaşlarımdan Rakip takım seyircilerinden
 Önüme gelen herkesten Stattaki koltuklardan
 Başka (Belirtiniz).....

43. Çevrenizde nasıl bir insan olarak tanınırsınız?

- Hırçın Sinirli Kavgacı Sessiz sakin
 Efendi ağırbaşlı Kavgacı Başka (Belirtiniz).....

44. Başınızdaki adi bir olay geçti mi?

- Evet Hayır

45. Eğer geçti ise; Aşağıdaki seçeneklerden hangisi ile ilgilidir?

- Günlük yaşantımla
 Sporla
 Her ikisiyle

46. Adli olay sonunda ne oldu?

- Karakola götürüldüm
 Tutuklandım
 Gözaltına alındım

47. Maçtaki olaylar sırasında polisin davranışını nasıl görüyorsunuz ?

- Haklı Haksız Daha hoşgörülü olabilirler
 Yetersiz Başka (Belirtiniz)

48. Maçlarda taraftarların tartışmalarını, olay çıkarmalarını doğru buluyor musunuz ?

- Evet haklı buluyorum Hayır yanlış buluyorum

49. Ma esnasında sizi en çok tahrik eden davranış nedir ?

- Hakemin davranışları
 Futbolcuların davranışları
 Seyircilerin davranışları
 Başka (Belirtiniz).....

50. Stada girerken kesici ve delici alet ya da silah getirdiniz mi ?

- Evet Hayır

51. Spor basın yayınına takip eder misiniz ?

- Evet Hayır Bazen

52. Evet ise ma öncesi ve sonrası yapılan yorumlar sizi etkiler mi ?

- Evet Hayır Bazen

53. Kulüp başkanları / Yöneticilerin açıklamaları sizi etkiler mi ?

- Evet Hayır Bazen

ÖZGEÇMİŞ

04.02.1953 Adana doğumluyum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Sakarya'da tamamladım. 1980 yılında İstanbul A.Hisarı Gençlik Spor Akademisinden ana branş futbol antrenörlüğü, yardımcı branş spor tıp rehabilitasyon bölümünden mezun oldum. 1994 yılında sırasıyla, Düzcspor, Sakaryaspor, Fenerbahçe, Ankaragücü ve Karşıyaka kulüplerinde çeşitli görevlerde bulundu. Halen, Sakarya Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulunda Okutman olarak görev yapmaktadır.